T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

İKİ DARBE ARASINDA VAN MİLLETVEKİLLERİ (1960-1980)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
CANSU VATANSEVEN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ŞENGÜL DEMİREL

VAN-2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

<table>
<tr><td colspan="2">Cansu VATANSEVEN tarafından hazırlanan “İki Darbe Arasında Van Milletvekilleri (1960-1980)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</td></tr>
<tr><td>Danışman: DOÇ. DR. ŞENGÜL DEMİREL
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ/EDEBİYAT
FAKÜLTESİ/TARİH ABD
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td></td></tr>
<tr><td>Başkan : DOÇ. DR. ŞENGÜL DEMİREL
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ/EDEBİYAT
FAKÜLTESİ/TARİH ABD
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td></td></tr>
<tr><td>Üye : DOÇ.DR. MEHMET PINAR
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ/EDEBİYAT
FAKÜLTESİ/TARİH ABD
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td></td></tr>
<tr><td>Üye : DOÇ. DR.H.HİLAL ŞAHİN
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ/EDEBİYAT FAKÜLTESİ/TARİH ABD
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</td><td></td></tr>
<tr><td>Tez Savunma Tarihi:21.06.2022</td><td></td></tr>
<tr><td>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</td><td></td></tr>
</table>

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

CANSU VATANSEVEN

Yüksek Lisans Tezi
CANSU VATANSEVEN
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2022

İKİ DARBE ARASINDA VAN MİLLETVEKİLLERİ (1960-1980)

ÖZET

Devletler var olduğundan bu yana günümüze kadar toplumlar, hükümetler, sürekli darbelere maruz kalmışlardır. Her ne kadar toplumlar darbelere karşı mücadele etse de darbe her zaman toplumların kanayan bir yarası olmuştur. Darbeler toplumu olumsuz etkilemekle birlikte siyasi yaşamı da her zaman kesintiye, demokratikleşme aşamalarını sekteye uğratmış ve içinde bulunulan mevcut durumların gerilemesine sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyetine baktığımızda 27 Mayıs 1960 darbesi ile 12 Eylül 1980 darbesi arası Türk siyasi yaşam için büyük önem teşkil etmektedir. Yapılan darbeler sadece o günü etkilemekle kalmayıp bu kalıntıları günümüze kadar uzanmış olduğundan teze başlarken darbeleri ayrıntılı bir şekilde incelemek faydalı olacaktır.

1960-1980 yılları arasında Van Milletvekilleri konulu tezin amacı iki darbe arasında aynı zamanda bir darbeden önce ve bir darbeden sonra ülkemizin içinde bulunduğu durumu, meclisi ve mecliste yer alan Van Milletvekillerini nasıl etkilediği o sırada ülkemizde yaşanan gelişmelerin ülkenin içinde bulunduğu siyasi oluşumları objektif bir biçimde ele almak ve değerlendirmeleri ortaya koymaktır. Çalışma iki bölüme ayrılmış olup birinci bölümde 1960-1980 yılları arasında Türkiye'nin siyasi yaşamı, çok partili hayata geçiş, Demokrat Parti dönemi, 1960 Darbesi ve etkileri ve 12 Temmuz 1971 Muhtırasını, ikinci bölüm ise 1960-1980 Van Milletvekillerinin özgeçmişlerini, meclis faaliyetlerini ve ülkemize yaptıkları katkıları kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: CHP, Darbe, DP, Ordu, Van, 1960, 1980
Sayfa sayısı: VIII+79
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şengül DEMİREL

M. Sc. Thesis

Cansu VATANSEVEN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCİAL SCIENCES

June, 2022

VAN DEPUTIES BETWEEN THE TWO COUPS

(1960-1980)

ABSTRACT

Since the existence of states, societies and governments have been subjected to constant blows. Although the societies struggled against the coups, the coup has always been a bleeding wound of the societies. While the coups affected the society negatively, they always interrupted the political life, disrupted the democratization stages and caused the current situations to regress. When we look at the Republic of Turkey, the period between the 27 May 1960 coup and the 12 September 1980 coup is of great importance for Turkish political life. Since the coups did not only affect that day, but these ruins have reached the present day, it will be useful to examine the coups in detail when starting the thesis. The aim of the thesis on the Van Deputies between the years 1960-1980 is to objectively examine the situation in our country between two coups, before and after a coup, how the developments in our country at that time affected the parliament and the Van deputies in the parliament, in an objective way. to receive and present evaluations. The study is divided into two parts. includes their contributions to our country.

Key Words: Army, CHP, Coup, DP, Van, 1960, 1980
Quantitiy of Page: VIII+79
Supervisor: Doç. Dr. Şengül DEMİREL

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **VII**
ÖNSÖZ ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
1. 1960-1980 TÜRKİYE'DE SİYASAL YAŞAM **3**
1.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi 3
1.2. Millî Birlik Komitesi 5
1.3. Albay Talat Aydemir Olayı 5
1.4. 1961 Anayasasının Hazırlanışı 6
1.5. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu (1962) 7
1.6. 1968 Öğrenci Hareketleri 8
1.7. 12 Mart Muhtırası ve Sonrası 9
2. İKİ DARBE ARASINDA SEÇİMLER **12**
2.1. 1961 Seçimleri 12
2.2. 1965 Seçimleri 13
2.3. 1969 Seçimleri 14
2.4. 1973 Seçimleri 16
2.5. 1977 Seçimleri 17
3. 1960-1980 ARASI VAN MİLLETVEKİLLERİ ÖZGEÇMİŞLERİ VE PARLAMENTO FAALİYETLERİ **20**
3.1. İki Darbe Öncesi Van'da Siyasal Yaşam 21
3.2. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Özgeçmişleri 27
3.3. 1960-1980 Van Milletvekilleri Meclis Faaliyetleri 29
3.3.1. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Ekonomi Alanında Faaliyetleri 30
3.3.2. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Asayiş Alanında Faaliyetleri 42
3.3.3. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Bayındırlık Alanında Faaliyetleri 45
3.3.4. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Hukuk Alanında Faaliyetleri 47
3.3.5. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Sağlık Alanında Faaliyetleri 50
3.3.6. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Turizm Alanında Faaliyetleri 52
3.3.7. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Ulaşım Alanında Faaliyetleri 52

3.3.8. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyetleri 54
3.3.9. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Eğitim Alanında Faaliyetleri.....58
SONUÇ.....60
KAYNAKÇA.....62
EKLER.....65
ÖZGEÇMİŞ .....
TEZ ORJİNALLİK RAPORU .....

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AP	Adalet Partisi
B.	Birleşim
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
C	Cilt
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
GP	Güven Partisi
MBK	Milli Birlik Komitesi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
YAŞ	Yüksek Askeri Şurası
YTP	Yeni Türkiye Partisi
555K	Beşinci Ayın Beşinci Günü Saat Beşte Kızılay

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türk Siyasi Tarihinde iki darbe arası (1960-1980) siyasi durum ve darbeler arasında görev alan Van Milletvekilleri incelenmiştir. İki darbe arası ele alınırken darbelere neden olan sebepler darbeler sonucu oluşan durumlar üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada genel olarak darbelerin oluşumu, darbelerin siyasete ve halka etkileri, darbeler arasında görev alan milletvekilleri ile darbe öncesi ve sonrası değişimlere yer verilmiştir.

Araştırma iki ana başlıkta yapılmıştır. İlk bölümde, 1960-1980 yıllarında Türkiye'deki siyasal yaşam ikinci bölümde ise 1960-1980 yılları arasında görev yapan Van Milletvekilleri, özgeçmişleri, konuşmaları, meclis faaliyetleri yer almaktadır.

Yapılan bu tez çalışmasında, Van tarihi ile ilgili yazılan eserler, resmi ve yerel gazeteler, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Yine TBMM tarafından yayınlanan ve milletvekillerinin siyasi ve sosyal durumlarını içeren meclis tutanakları ve meclis albümleri de çalışmada yararlanılan başlıca kaynaklardandır. Bu kaynaklardan gerekli alıntılar yapılmak suretiyle istifade edilmiş ve kaynakça kısmında verilmiştir. Van Milletvekilleri XII. ve XVI. Dönem Milletvekillerin siyasi faaliyetleri TBMM'de tutanak arşivlerinde taranmıştır. Bu milletvekillerinin biyografi ve siyasi faaliyetlerinin aydınlatılması ile birlikte literatüre bir yenilik getirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hayata geçirilmesi sürecinde bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım araştırmanın her aşamasında görüşleriyle beni destekleyen yardımlarıyla akademik hayatıma katkıda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Şengül DEMİREL ve Doç. Dr. Mehmet PINAR'a teşekkür ederim.

Cansu VATANSEVEN

GİRİŞ

Darbeler M.Ö. Eski Yunan'dan başlayarak yüzyıllar boyu devam eden bir gerçek olmuştur. Çağların değişmesi yeni ülkelerin kurulması darbelerin şekil değiştirmesi var olan "darbe" gerçeğini yok edememiştir.[1] Türk siyasi tarihi de Osmanlı Dönemi ve diğer dönemler gibi darbelere maruz kalmıştır. Türk Siyasi tarihinde şüphesiz en önemli dönemlerden biri 1960-1980 arası darbe dönemleridir. İki dönem arası hem darbe öncesi hem de darbe sonrası dönemi kapsadığından ve darbelerin demokratikleşmeyi kesintiye uğratmasından dolayı önem teşkil etmektedir. Hareketli geçen bu iki dönem arasında birçok yenilik meydana gelmiş yeni anayasalar çıkarılmış, koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Bu dönemde görev almış Doğu'nun önemli illerinden olan Van Milletvekilleri yedi kişiyi kapsamaktadır. Bu tez Türkiye siyasetinde yer alan bu yedi milletvekilinin çalışmaları, önergeleri, faaliyetleri, meclis konuşmaları, ele aldıkları konuları, siyasete yaptıkları katkıları ve kendi bölgelerindeki çalışmaları ile darbeler arası diye adlandırdığımız bu dönemde demokrasi adına çalışmalarının neleri kapsadığı sorularının yanıtlanması için oluşturulmuştur.

"Darbe, siyasi sisteme katılma isteklerini yasal yollardan karşılayamayan grupların yasa dışı yollara başvurarak ya da zor kullanarak yönetimi devirmesi ya da ele geçirmesidir."[2] *"Türk Dil Kurumuna göre ise darbe, "bir ülkede baskı kurarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi" olarak tanımlanmıştır."* [3]

Osmanlı Devleti ile darbeler başlamış Osmanlı Devleti'nde ilk darbeyi Yavuz Sultan Selim yeniçerilerin desteğini alarak babasına karşı gerçekleştirmiştir. Yeniçeriler I. Mustafa'yı hücreden çıkarıp II. Osman'ı zindana hapsetmişler bunun sonucu olarak ihtilal sebebiyle öldürülen ilk padişah Genç Osman olmuştur. Nizamı Cedit ordusunu kuran III. Selim ise yeniçerilerin etkisiyle IV. Murat'ın boğdurularak öldürülmesini sağlamıştır. Abdülaziz'in bileklerinin kesilerek öldürülmesi ancak intihar gibi gösterilmesi de darbe girişimlerine örnek gösterilebilir. Bunlar dışında Kuleli Vakası, 31 Mart Vakası, Bab-ı Ali Baskını gibi isyan ve darbe girişimleri

[1] Cüneyt Arcayürek, *Derin Devlet*, (14. Baskı), Detay Yayınları, İstanbul, 2007, 91.
[2] Yeşim Küreli, *1908-1914 Yılları Arasında Osmanlı'da Hükümet Darbeleri Ve Sonuçları*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, 1.
[3] tdk.gov.tr, 2011 Darbe Tanımı.

yaşanmıştır. Kuleli Vakası sonucu subay, asker, medrese öğrencileri ve ulemadan birkaç kişi tutuklanmış girişim gerçekleştirilememiş ancak teşebbüs olmasından dolayı kaynaklarda darbe girişimi olarak yer edinmiştir. İttihat ve Terraki 31 Mart olayına kadar etkin durumda olmuş 31 Mart olayında ise alaylı ve mektepli zıtlaşması başlamış askerler meşrutiyet yerine İttihat ve Terraki'nin varlığına karşı çıkmışlar ve yaptıkları eylem sonucu hükümetin istifasına sebep olmuşlardır. 31 Mart olayı Osmanlı rejimine karşı ilk isyan hareketi olmuştur.[4]

Osmanlı Devletinde asker her zaman kendini üst konumda ve yetkili görmüş özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kendini devletin ana unsuru ve koruyucusu yerine koymuş bu düşünce yapısı Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda da uzun süre devam etmiştir.[5] Cumhuriyetin ilanıyla birlikte egemenlik belli bir zümreden alınıp halka verilmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet döneminde gerçekleşen askeri darbelerin hedefi ve mağduru, yalnızca siyasetçiler olmamış, Türk halkının iradesine de darbe vurulmuştur. 1960 darbesi, 1962-1963 Talat Aydemir darbe girişimi, 1971-1973 askeri muhtırası ve 1980 askeri müdahaleleri buna örnek teşkil etmektedir. Mustafa Kemal daha 31 Mart olayında ordunun siyasete karışmasının yanlış olduğunu anlamış, bu durumun önüne geçmek amacıyla askerleri siyasi yaşamın dışında tutmaya özen göstermiş hatta oy verme haklarını bile ellerinden almıştır.

Ancak yine de darbelere engel olunamamış ve Cumhuriyet Döneminde girişimler yaşanmıştır. Geçmişten günümüze yapılan darbeler sadece siyasetçileri etkilememiş, halkı da etkilemiş ve demokrasinin önünde engel olarak durmuştur.[6]

---

[4] Sevda Özbek, *Darbeler Ve Babı Ali Baskını.* (Yüksek Lisans tezi), Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, 35.

[5] Yusuf Ziya Keskin, *27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı İle Siyaset Hayatına Etkileri*. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011,43.

[6] Hasan Taner Kerimoğlu, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Askeri Darbeler Ve Toplum", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* XX, 2020, 154.

1. 1960-1980 TÜRKİYE'DE SİYASAL YAŞAM

1960-1980 arası Türkiye Cumhuriyeti siyasi yaşamında büyük önem arz etmektedir. Cumhuriyet'in ilk resmi darbesi olan 27 Mayıs 1960 ile başlayan siyasi karışıklık 12 Mart 1971 Muhtırası ile devam etmiş ve 12 Eylül 1980 darbesine temel oluşturmuştur. 1960-1980 arası birkaç kez seçime gidilmiş ancak siyasi istikrar sağlanamamıştır. 1960 sonrası düzeleceği düşünülen siyasi yaşam koalisyon hükümetlerinin kurulması ile daha karmaşık hale gelmiş öyle ki 12 Mart Muhtırasında asker darbe yapmamak için hükümetin değişmesi gerektiğini belirtmesine rağmen bir gelişme sağlanamamış ve siyasi yaşamın istikrarsızlığı 1980 darbesine neden olmuştur.

1.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi

Darbe fikri bir günde ortaya çıkmamış, özellikle 1957 seçimlerinden sonra ordunun birçok nedenden dolayı huzursuzluğunun artmasıyla darbe düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Darbeden altı gün önce 21 Mayıs 1960'da Ankara'da Harp Okulu öğrencilerinin protestosu darbenin sinyallerini vermiştir. Ancak Başbakan Adnan Menderes bu durumun üzerinde çok durmamış ve öğrencilere sert davranılmamasını tembihlemiştir. Çünkü Adnan Menderes yüksek komuta katına çok güvenmiş [7]ancak komuta katı onu hayal kırıklığına uğratmış 26 Mayıs'ta toplantılar yapılmış ve halk 27 Mayıs sabahına darbe gerçeği ile uyanmıştır. Sabah saat üçte askeri darbe yapıldığı açıklanmış ve radyodan Albay Alparslan Türkeş tarafından okunan bildiri yayımlanmıştır.[8]

> *'Sevgili Vatandaşlar, Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz; partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında, en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi, hangi tarafa*

[7] Şerif Demir, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes* (1. Baskı), Paraf Yayınları, İstanbul, 2010, 620-622.
[8] Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,* (7. Baskı), (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, 351.

mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz, hiç kimse hakkında şahsiyata müteallik tecavüzkâr bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş; kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır. Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk'ün 'Yurtta sulh, cihanda sulh' prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemiz 'Yurtta sulh, cihanda sulh'tur."[9]

1960 Darbesini gerçekleştirenler daha çok üst düzey askerlerden (albay, binbaşı, yüzbaşı) oluşmuş ve gizli yürütülmüş harekât sonucu meydana gelmiştir. Ana amaçları yönetime el koyup iktidar sahibi olmak ve Silahlı Kuvvetlerin desteğini alarak gerçekleştirdikleri darbeye destek bulmak olmuş ve darbe sonucu isteklerini gerçekleştirmişlerdir. Cemal Gürsel'den darbeye öncülük etmesini istemişler Cemal Gürsel bunu kabul etmiş ancak ayrıntılara karışmamıştır. Cemal Gürsel'in kabulü sonrası ordu Milli Birlik Komitesi adına yönetime el koymuş, Cemal Gürsel Devlet Başkanı, Başbakan ve Milli Savunma Bakanı olarak görev almış, kendisine sınırsız yetki verilmiştir.[10]

[9] Gökhan Korkmaz, *İki Darbe Arası Demokrasi Bilinci Ve Yapılan Genel Seçimler (27 Mayıs 1960 – 12 Eylül 1980)*, (Yüksek Lisans Tezi), Siirt Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt, 2020, 21.
[10] (Zürcher, 352.)

1.2. Millî Birlik Komitesi

Darbe gerçekleştirildikten sonra kurulan yeni komisyon Milli Birlik Komitesi'nden seçimler yapılmadan iktidar tekrar sivillerin eline geçmeden yeni kurumların ve yapıların oluşturulmasını istemiştir. Bu isteklerin başında yeni bir anayasa, seçim sistemi ve kanunlar gelmiştir. Bu istekler sonucu Milli Birlik Komitesi 1960 geçici anayasa ile birlikte yasama ve yürütme gücünü eline almış, sadece yargı bağımsız çalışmıştır. Bu durum demokratikleşmeye aykırı olan bir durum teşkil etmiştir. Orgeneral Cemal Gürsel'in (1895-1966) devlet başkanı seçilmesinde herkes tarafından sevilen ve hırsı olmayan bir kişi olması etkili olmuştur. Yine de iktidar için iki farklı düşünen grup oluşmuş, bir grup iktidarın sivillere bırakılması gerektiğini savunmuş diğer grup ise -ki bunların çoğunu subaylar oluşturmuştur- iktidarın askeriyenin elinde olması gerektiğini savunmuştur. Bu tartışma 13 Kasım'a kadar devam etmiş ılımlılar radikallerin birçoğunu yurtdışına ve elçiliklere göndermişlerdir. Bu durum üst düzey burjuva kesimi mutlu ederken genç subayları ve askeri öğrencileri huzursuz etmiştir ve ordu içinde karışıklık çıkmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı 1960 darbesine katılan ama Milli Birlik Komitesinde yer almayan subaylar yeniden darbe fikrini öne sürmüşler ve bu fikri savunanların başında Albay Talat Aydemir yer almıştır. Talat Aydemir, 21/22 Şubat 1962'de bir darbe girişiminde bulunmuş ama başarılı olamamıştır. Hedefinden vazgeçmeyen Talat Aydemir 20/21 Mayıs 1963'te tekrar bir girişimde bulunmuş ama yine başarısız olmuştur. Bu darbeler sonuçlandırılamadığı için 27 Mayıs 1960 darbesi, Türk ordusunun hiyerarşisi dışında yapılan darbesi olarak kalmıştır.[11]

1.3. Albay Talat Aydemir Olayı

27 Mayıs 1960 Darbesinden sonra Türkiye' de demokrasi ve politik olarak karmaşık bir dönem başlamış, ordunun siyasete etkisi ile gerçekleşen birçok problem gün yüzüne çıkmıştır. Bu problemlerden en büyüğü Albay Talat Aydemir tarafından gerçekleştirilen olaylar olmuştur.[12] Darbeyi gerçekleştiren subaylardan bir kısmı

[11] Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*,(1. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, 160-161.
[12] Diren Çakmak, "Türkiye'de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği", *Gazi Akademik Bakış Dergisi,* I, 2008, 38.

seçimlerin yapılmasına karşı çıkmış, bir kısmı ise seçimlerin demokrasi için gerekli olduğunu ve yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu sebeple darbeden sonra kurulan MBK üyeleri arasında ayrılıklar oluşmuştur. Talat Aydemir ise darbe sırasında Kore'de olduğundan döndüğünde 27 Mayıs'ta benimsenen ilkelerin de zedelendiğini ve 1961 seçimlerinde milli iradenin tam olarak temsil edilemediğini söylemiştir. Darbenin henüz etkisini yitirmediği ve her an tekrarlanma tehlikesinin olduğu bir dönemde yapılan seçimler, çeşitli olayların yaşanmasına zemin hazırlamış ülke içinde toplumsal hareketler artarken orduda ise Talat Aydemir Olayı gibi birtakım olaylar meydana gelmiştir.[13]

Talat Aydemir'in üç sebeple darbeye başvurduğu düşünülmektedir.

1)27 Mayıs Darbesi'nden sonra beklenen huzur, ekonomik gelişim ve toplumsal bütünleşme ortamının oluşmamış olması

2)İlk hükümetin DP-CHP zıtlaşması şeklinde oluşmuş olması

3) Ordu ile halkın karşı karşıya getirilmesi olmuştur.

İlk darbe girişiminden sonra 1962 yılının sonlarında Talat Aydemir'e hareketin başında destek veren kişiler onu yalnız bırakmışlar 1963 darbesinin de başarısız olması sonucu ve 5 Temmuz 1964'te idam edilmiştir.[14]

1.4. 1961 Anayasasının Hazırlanışı

27 Mayıs 1960'da 38 subaydan oluşan MBK askeri bir darbe gerçekleştirerek TBMM'yi kapatmıştır. MBK birçok kişiyi tutuklayarak(Cumhurbaşkanı, Başbakan vs.) yeni bir hükümet kurmuştur. Yeni hükümetin yaptığı işlerin başında Teşkilat-ı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılıp yerine yeni anayasaya eklenmesi olmuştur. Böylece MBK yetkilerini genişletmiş ve TBMM'nin yetkilerini de eline almış, bakanları her zaman denetleyebilme yetkisine sahip olmuştur. Bakanlar partisizlerden seçilmiş MBK Başkanı Devletin ve Bakanlar Kurulu'nun başkanı olduğu gibi ayrıca başkumandandır hükümleri getirilmiştir.[15]

[13] Yeşim Demir, "Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri", *ÇTTAD*, V, 2006, 158.
[14] Polat Sarkmaz, *Hakkâri'de Siyaset 1961-1980 (Tarih-Toplum-Kültür).* (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Muş Alparslan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş, 2022, 22-23.
[15] Melike Ayşe Kapdan, *Türkiye'de Parlamento Seçimleri Ve Yasal Çerçevesi.* (Yüksek Lisans Tezi), T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, 79.

Yeni Anayasayı 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunmuşlar, evet ve hayır oylaması sonucu yeni anayasa %67,1 oranıyla kabul edilmiştir.[16]

1961 Anayasası, Türk halkına Cumhuriyet'in kuruluşundan beri yaşadıkları en büyük siyasi özgürlüğü sunmuştur. Yeni devlet, bir sosyal devlet olarak tanımlanmış; yeni belirlenen toplumsal haklar verilmiş, üniversitelere özerklik ve öğrencilere dernek kurma hakkı, işçilere grev hakkı tanınmıştır. Bu siyasal özgürlük ortamında, işçiler ve solcu aydınlar yeni bir parti olan Türkiye İşçi Partisini kurmuşlardır.[17]

1.5. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu (1962)

Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile birlikte kurulmuştur. 1961 Anayasasında 145 ile 152. maddeler arasında düzenlenmiş; buna bağlı olarak Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun 22.4.1962 tarihinde kabul edilmiştir. Anayasa'nın kuruluşu ve yetkileri resmi gazetede yayınlanmıştır.[18]

Anayasa Mahkemesi on beş asıl ve beş yedek üyeden oluşmuş, üyelerin dördü Yargıtay'dan, üçü Danıştay'dan, biri Sayıştay'dan, üçü Türkiye Büyük Millet Meclisinden, ikisi Cumhuriyet Senatosundan ve iki üye Askeri Yargıtay'dan Cumhurbaşkanı tarafından seçilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin üyeleri ve görevleri yıllar içerisinde değişikliğe uğramış ve değişiklikler şunlardır;[19]

1982 Anayasası ile Anayasa Mahkemesine, kanunların ve kanun hükmünde kararnamelerin denetlenmesi, anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetleme, Anayasa'da yer alan bazı kişileri görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılama ve siyasi partilerin dava ve başvurularına bakma yetkisi verilmiştir. Anayasa Mahkemesine seçilen üyeler 65 yaşını doldurduğunda emekli olmak zorunda olmuşlardır. Üye sayısı ise on bir asıl ve dört yedek üyeden oluşmuştur. 2010 Değişikliği ile Anayasa Mahkemesi iki bölüm ve genel kurula ayrılmış, komisyonlar kurulmasına olanak tanınmış Yüce Divan sıfatıyla yargılama ve siyasi partilerin dava ve başvurularına bakma yetkisi dışından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genel Kurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve

[16] (Kapdan, 80.)
[17] (Ahmad, 166-167.)
[18] Resmi Gazete, 25 Nisan 1962, sayı no: 11091.
[19] https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/

Jandarma Komutanını da yargılama görevi verilmiştir. Üye sayısı ise on yediye yükseltilmiş, üyelerin yeniden seçilememe esası getirilmiştir.
2017 Değişikliği ile 6771 sayılı kanun değişikliği ile Kanun Hükmünde Kararname kavramı kaldırılmış, Cumhurbaşkanına ise Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri çıkarma yetkisi verilmiştir. Jandarma Genel Komutanını yargılama yetkisi kaldırılmıştır. Üye sayısı ise on beşe düşürülmüştür.

1.6. 1968 Öğrenci Hareketleri

1966'dan 1971 yılına kadar süregelen gençlik hareketleri etkisini en fazla 1968 yılında göstermiştir. Sadece Türkiye'de değil tüm dünyada öğrenci hareketleri etkisini göstermiş, çoğu kaynakta 1968 yılı "dünyanın sarsıldığı yıl" olarak geçmiştir. Özellikle dünya geneli sosyalist üniversiteli gençlerin değişim yaratmak istemesi ve işsizlik sebebiyle ortaya çıkmıştır. [20]

Başlangıçta küçük çaplı gibi göründüğünden protestolar önemsenmemiş, ancak sağ ve sol görüşlü tüm öğrencilerin özellikle de Cumhuriyetçi Köylü Partisi gençlerinin ülkücü olarak adlandırmasıyla birlikte siyasal şiddet artmıştır. 12 Ocak 1968 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin işgali ile Ankara ve İstanbul başta olmak üzere birçok üniversite işgalleri başlamıştır.[21]

1968 yılında İTÜ öğrencileri Deniz Gezmiş önderliğinde Dolmabahçe Sarayına yürümüş, Amerika'dan gelen 6. Filoya ait motorları taşlayıp Amerikan askerlerini darp ederek denize atmışlardır. Yine bu dönemde "Vietnam Canavarı" olarak adlandırılan R.W. Komer, ODTÜ'ye girdiğinde öğrenciler tarafından arabası ateşe verilmiştir.[22]

1969 yılında öğrenci hareketleri boyut değiştirmiş ve sağ- sol çatışmasına dönüşmeye başlamıştır. Sol gruplar hükümete karşı kendilerini savunma bahanesiyle silahlanmaya başlamış, 16 Şubat 1969'da işçi yürüyüşleri düzenlenmiş ve silahlar patlamış, o gün yaşanan olaylar "Kanlı Pazar" olarak gazetelere yansımıştır.[23] Bu tarihten sonra sürekli olaylar meydana gelmiştir. ODTÜ'de öğrenciler rektörü protesto

[20] Mehmet Koca, "68 Öğrenci Olayları ve Üniversitelerdeki Politik Şiddet", *Birey ve Toplum Dergisi*, VIII, 2018, 15.
[21] Dünya, 15 Haziran 1969.
[22] Cumhuriyet, 7 Ocak 1969.
[23] Hürriyet, 18 Şubat 1969.

etmiş, sosyalist öğrenciler ve sağ düşüncedeki kişiler arasında çatışmalar yaşanmış, bu sebeplerle Gazi Eğitim Enstitüsü, Ankara Üniversitesi gibi üniversiteler kapatılmış, birçok öğrenci yaralanmış ve ciddi sorunlar yaşanmıştır.[24]

1.7. 12 Mart Muhtırası ve Sonrası

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 12 Mart Muhtırası diye adlandırılan dönem, 12 Mart 1971 günü Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanı beş generalin gerçekleştirdikleri muhtıra ile başlamıştır. 1973'te darbeciler arasında yer alan Orgeneral Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanlığı seçiminde saf dışı bırakılması ile sona ermiştir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu'nun imzaları yer almış "Muhtıra" Cumhurbaşkanına, senato ve Meclis Başkanlığı'na verilmiştir. Bu bildiriyle Türkiye Cumhuriyetinin kısa tarihinde ikinci askeri müdahale gerçekleşmiş, ancak 27 Mayıs'tan farklı olarak ordu, yönetimi doğrudan el koymamış yeni bir hükümetin kurulmasının gerekli olduğunu belirtmiştir.[25] 12 Mart Muhtırası saat 13.00'da TRT'de okunmuş;[26]

> *'Meclis ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür. Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir. Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş*

[24] (Koca, 16.)
[25] Hürriyet, 12 Mart 1971.
[26] (Keskin, 234.)

olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.' [27]

Muhtıra sonrasında Erim hükümeti yenilik olarak tanımlanmış ancak gerilim ve şiddet olaylarının artması üzerine yeni anayasa fikri ortaya atılmış ve mevcut anayasa eleştirilmiştir. Kanun Hükmünde Kararname görevinin mevcut hükümete devredilmesini TRT ile üniversitelerin özerkliğine düzenleme getirilmesini talep etmiştir.[28]

Muhtıra sonrası 1973 seçimlerinde CHP, 1969 seçimlerinden farklı bir başlıkla seçime girmiş seçim bildirgesinde 12 Mart'a değinmiş, özelleştirmeye karşı olmadıklarını vurgulamıştır. Ancak halk 1973 seçimlerinde de 1950'de nasıl oy vermişse öyle oy vermiştir. Seçim sonrası Ecevit'in liderliğinde CHP ve Milli Selamet Partisi oy çoğunluğunu almış AP'nin oyları düşmüştür. Ancak bir türlü ortak karar alınıp koalisyon kurulamamıştır.

O günlerde Necmettin Erbakan'ın MSP Genel İdare Kurulu ve Parti Meclis grubunda ortaya koyduğu hükümet alternatifleri ise şunlar olmuştur: [29]

1- CHP-AP Ortaklığı,

2- MSP-AP-DP-CGP Ortaklığı,

3- CHP-MSP Ortaklığı,

4- Üç görüşün yani sol, sağ, milli görüşün bir arada olduğu Milli Koalisyon,

5- CHP'nin MSP desteği ile tek başına iktidarı,

6- AP'nin diğer partilerden yeteri kadar destek sağlayarak iktidarı,

7- Seçimlerin yenilenmesi.

Koalisyon kurulamayınca meclis başkanı da seçilememiş ve bu görev geçici olarak Van Milletvekili Kinyas Kartal'a verilmiştir. Bu bağlamda Kinyas Kartal şunları ifade etmiştir: "14 Ekim seçimlerinden beri meclis başkanı seçilmediğini ve bir hükümet kurulmadığını bu durumun iç ve dış siyasette ülke olarak bizi iyi göstermediğini, duygularımızla değil hislerimizle hareket etmemiz gerektiğini, partilerin kendi menfaatleri yerine ülkenin her şeyin üstünde olduğunu ve şimdi onun menfaatlerinin düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir.[30]

---

[27] TBMM Tutanak Dergisi, B.70/XII, 236.
[28] (Keskin, 270.)
[29] M.Gündüz Sevilgen, *M.S.P'de Dört Yıl(1973-1977),* Yüksel Matbaası, Ankara, 1980, 53.
[30] TBMM Tutanak Dergisi, B.22/IV, 83.

Sonuç itibariyle, seçimlerden sonra en çok oyu almış iki parti olan AP ve CHP arasında ordunun, cumhurbaşkanının desteklediği bir ortaklık yerine, anti-tekelci ve ağır sanayiye dayalı kalkınmayı savunan MSP ile CHP bir koalisyon kurmuştur. Bülent Ecevit, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olmuştur. Türkiye 1974 yılında iki yeni siyasi ile sivil hükümet dönemine dönmüştür. [31]

1975 yılından itibaren ise ülkede terör eylemleri ve silahlı çatışmalar baş göstermiş, sağ sol çatışmasına öğrenci hareketleri de eklenince çatışmalar alevlenmiştir. Bu durum 1977 seçimlerine de yansımıştır.

1977 seçimlerinde CHP oylarını 1973'e göre arttırmış ancak tek başına hükümet kuracak kadar oy alamayınca yeniden bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu dönemde terör olayları artmış hükümet terör ve ekonomik krize çözüm bulamamıştır. Ülkenin bu karmaşık durumunun çözülememiş olması aslında 1980 darbesinin de zeminini oluşturmuştur.

1978 sonrası ülkede şiddet olayları kendini daha sert biçimde göstermiş çok sayıda ismin katledilmesi sonucunu doğurmuştur. ODTÜ'de olayların önüne geçemeyen rektör on beş günlüğüne üniversiteyi kapatmış, öğrenciler dışarı çıkarılmış ve jandarma nöbet tutmuştur. Aynı yıl içerisinde TİP'li öğrenciler, akademisyenler suikastlar sonucu hayatlarını kaybetmişlerdir.

1979 yılında da olaylar durulmamış Adana emniyet müdürü Cevat Yurdakul ve Abdi İpekçi suikastları ülkedeki gerginliği iyice artırmıştır. DİSK, bu yıllarda çeşitli eylemlerin ve protestoların baş figürü olmuştur.

1980 yılında Sivas, Kahramanmaraş, Çorum olayları içinde bulunulan mevcut durumun daha kötü bir hale gelmesine sebep olmuştur. Olaylar üzerine Kenan Evren Ocak 1980'de hükümete anarşist olayların arttığını ve bu duruma çözüm bulunması gerektiğine dair uyarılar içeren bir mektup göndermiştir. [32]

Mektup sonrası herhangi bir düzelme olmamış, ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlar ile artan terör ve devletin görevlerini yerine getirememesi sebebiyle Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980 sabahı saat 04.00'da Ordu, İç Hizmet Kanunu'nun kendisine verdiğini ifade ettiği Cumhuriyeti koruma ve kollama yetkisini kullanarak yönetime el koyduğunu ilan etmiştir.

---

[31] William Hale, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003, 160.
[32] Güven Gürkan Öztan, *Türk Siyasal Hayatı*, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul,162.

2. İKİ DARBE ARASINDA SEÇİMLER

1960-1980 yılı seçimlerini ele almadan önce darbelerin habercisi olan 1957 yılına bakmak gerekir. 1958 yılında yapılması planlanan seçimler 1957 yılına çekilmiş 1957 seçimleri bir anlamda hükümetin değişeceğinin bir göstergesi olmuştur. 1946 sonrası ülke genelinde etkinliğini sürdüren DP, 1957 seçimleri sonrası büyük oy kaybına uğramış ve seçmenlerinin çoğunluğunu kaybetmiştir. Buna rağmen iktidarda kalmış 1959 yılında olayların artması üzerine 1960 yılında darbe ile sonuçlanmıştır.

2.1. 1961 Seçimleri

Darbeden sonra 12 Ocak 1961 günü siyasal faaliyetler serbest bırakılmıştır. Bu sayede var olan partiler dışında yeni partilerin kurulmasının önü de açılmıştır. O dönemde var olan siyasi partiler; Sosyalist Parti, Mutedil Liberal Parti, Adalet Partisi, Çalışma Partisi, Memleketçi Serbest parti ve Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Güven Partisi, Müsavat Partisi, Millete Hizmet Partisi, Muhafazakâr Parti, Cumhuriyetçi Parti, Kemalist Gençlik Partisi, İşçi Çiftçi Partisidir. [33]

15 Ekim 1961'de yapılan genel seçim sonuçlarına göre, CHP 173 milletvekili ile %36,7 oranında, AP ise 158 milletvekilli ile parlamentoda %34,7 oranında temsil hakkı kazanmıştır. CKMP 54 milletvekilli ile %12,7, YTP'de 65 milletvekili ile %13,9'luk bir temsil oranı elde etmiştir.[34] 1961 Anayasasına ve düzenlenen yeni seçim kanununa göre resmi gazetede de açıklanan Çevre Barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır.[35]

1961 Seçimleri [36]

Partiler	**Alınan Oy Sayısı**	**Oy Oranı%**	**Çıkarılan Milletvekili Sayısı**	**Temsil Oranı**
AP	*3.527.435*	*34,8*	*158*	*35,1*

[33] Kerem Ozan Girgin, *Türkiye Seçim Sistemi,* Sokak Kitapları Yayıncılık, İstanbul, 2013, 192.
[34] Sina Akşin, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, 207.
[35] Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961, 10816.
[36] Hikmet Sami Türk-Erol Tuncer, *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi,* Tesav Yayınları, Ankara, 1995, 304.

CHP	*3.724.752*	*36,7*	*173*	*38,5*
CKMP	*1.415.390*	*14,0*	*54*	*12,0*
YTP	*1.391934*	*13,7*	*65*	*14,4*
Bağımsızlar	*81.732*	*0,8*	-	-

Tablodaki sonuçlardan da görüldüğü gibi seçime giren parti sayısı az olmasına rağmen 1961 seçimlerinde hiçbir parti ülkeyi tek başına yönetecek kadar oy sayısına ulaşamadığından CHP- AP arasında koalisyon kurulmuştur. Ayrıca bu koalisyon uzun yıllar sürecek koalisyon hükümetlerinin de başlangıcı olmuştur.

2.2. 1965 Seçimleri

1965 seçimleri yapılmadan hemen önce seçim yasalarında değişiklik yapılmış, milletvekillerinin hesaplanma şekli değiştirilmiş yeni olarak Milli Bakiye Yöntemi getirilmiştir. Bu değişikliğe AP karşı çıkmış ancak diğer partilerin kabul etmesi sonucu 1965 seçimlerinde Milli Bakiye yöntemi kabul edilmiştir. Ayrıca bu seçimde her partinin ayrı oy pusulası olması yerine tüm pusulalar birleştirilmiştir.[37]

Bu seçime AP, CHP, MP, CKMP, TİP, YTP ve bağımsız adaylar katılmıştır. 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan genel seçime katılım % 71,3 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran 1961 genel seçimi oranına göre düşmüştür.

1965 seçimlerine baktığımızda; [38]

Partiler	**Alınan Oy Sayısı**	**Oy Oranı%**	**Çıkarılan Milletvekili Sayısı**	**Temsil Oranı**
AP	*4.921.235*	*52,9*	*240*	*53,3*
CHP	*2.675.785*	*28,7*	*134*	*29,78*

[37] Bülent Özgül, *Seçim ve Seçim Sistemleri Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi.* (Yüksek Lisans Tezi), SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü/Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta, 2002, 124.

[38] (Türk-Tuncer, 305.)

CKMP	*208.696*	*2,2*	*11*	*2,4*
MP	*582.704*	*6,3*	*31*	*6,8*
TİP	*276.101*	*3,0*	*15*	*3,3*
YTP	*346.514*	*3,7*	*19*	*4,2*
Bağımsızlar	*296.523*	*3,2*	-	-

Partiler	**İlk Aşama**	**İkinci Aşama**
AP	*204*	*36*
CHP	*102*	*32*
MP	-	*11*
YTP	*6*	*25*
TİP	*2*	*13*
CKMP	*3*	*16*
Toplam	*317*	*133*

Görüldüğü üzere 1965 seçimlerinde AP tek başına iktidar olabilecek oy çoğunluğunu almış 1969 seçimlerinde de tek başına iktidar olmuş ancak iktidarlığı çok üzün süre koruyamamış 1970 yılında AP içerisinde fikir ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamış bu durum 1973 seçimlerine de yansımıştır.

2.3. 1969 Seçimleri

1961 Anayasası'nın kabul edilmesi ile yeni fikirler ve siyasi oluşumlar ortaya çıkmış bu sebeple 1961, 1965 ve 1969 yılı seçim süreçlerinde siyasi partiler rekabet ederek seçim yarışı içinde olmuşlardır.[39]

[39] (Türk-Tuncer, 306.)

1969 Seçimleri;

Partiler	Alınan Oy Sayısı	Oy Oranı%	Çıkarılan Milletvekili Sayısı	Temsil Oranı
AP	*4.229.712*	*46.5*	*256*	*56.9*
CGP	*597.818*	*6.6*	*15*	*3.3*
CHP	*2.487.006*	*27.3*	*143*	*31.8*
MHP	*275.091*	*3.0*	*1*	*0.2*
MP	*292.961*	*3.2*	*6*	*1.3*
TBP	*254.695*	*2.8*	*8*	*1.8*
TİP	*243.631*	*2.8*	*2*	*0.5*
YTP	*197.929*	*2.2*	*6*	*1.3*
Bağımsızlar	*511.023*	*5.6*	*13*	*2.9*

1969 seçimleri Barajsız d'Hondt sistemi uygulanan ilk seçimdir. Bir önceki seçime göre katılım azalmıştır. AP 256, CHP ise 143 milletvekili kazanmıştır. Küçük partiler varlık gösterememiş Süleyman Demirel AP adına yönetime geçmiştir.[40]

1969 yılından 1973 yılına kadar bütçe planlarının bir tülü onaylanmaması, Askeri Darbe, Cumhurbaşkanı Seçimi, dönemin gençlik hareketleri ve bu dönemde dünya ülkelerinin yaşadığı ve Türkiye'nin de etkilendiği ekonomik kriz nedeniyle toplam 6 kez, 4 farklı başbakan tarafından hükümet kurulmuştur. Bu dönemde kurulan en uzun hükümet 1 yıl 6 gün sürmüştür. 1969 genel seçimlerinin sonucunda istikrar bir türlü sağlanamamıştır. 1970 yılında yaşanan AP içindeki bölünmeler de bu süreci olumsuz şekilde etkilemiştir.[41]

[40] İslam Gültekin, *Temsilde Adalet İlkesi Bakımından Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri.* (Yüksek Lisans tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Tokat, 2006, 82.
[41] TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yayınları, *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamaları,* TBMM Basımevi, Ankara, 1982,109.

2.4. 1973 Seçimleri

Muhtıra sebebiyle 12 Mart rejimi olarak adlandırılan dönem Türk Siyasi Tarihi'nin dönüm noktalarından biri olmuştur. 12 Mart 1971 günü Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları bir muhtıra ile karışıklıklara son vermek istemiş yenilikleri uygulamak için hükümete ağır sorumluluklar yüklemiştir. İsteklerinin ivediyle gerçekleşmemesi sonucu askeri darbe yapacaklarını haber göndermişlerdir.[42]

1973 seçimlerinde CHP'nin oyları yükselmiş AP' nin içinden ayrılarak kurulan yeni partiler seçimde yer almıştır. AP %29,82, AP içinden ayrılan DP %11,89 ve yine AP' den ayrılan MSP %11,80 oranında oy almıştır. 26 Ocak 1974'de Bülent Ecevit'in başbakanlığında CHP-MSP koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1974'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs Barış Harekâtına katılması sonrası Ecevit hükümetinin istifası ile Demirel "Milliyetçi Cephe Hükümeti" diye anılan AP-MSP-CGP-MHP koalisyon hükümetini kurmuştur.[43]

1973 seçimlerine baktığımızda;[44]

Partiler	**Alınan Oy Sayısı**	**Oy Oranı%**	**Çıkarılan Milletvekili Sayısı**	**Temsil Oranı**
AP	*3.197.897*	*29.8*	*149*	*33.1*
CGP	*564.343*	*5.3*	*13*	*2.9*
CHP	*3.570.583*	*33.3*	*185*	*41.1*
DP	*1.275.502*	*11.9*	*45*	*10.0*
MHP	*362.208*	*3.4*	*3*	*0.7*
MP	*62.377*	*0.6*		
MSP	*1.265.771*	*11.8*	*48*	*10.7*
TBP	*121.759*	*1.1*	*1*	*0.2*
Bağımsızlar	*303.219*	*2.8*	*6*	*1.3*

[42] Sedef Bulut, "27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılamayan Demokrat Parti Mirası", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (19), 2009, 83.
[43] (Akşin, 236-237, Kapdan, 85-86.)
[44] (Türk-Tuncer, 307.)

1973 Cumhuriyet Senatosu 1/3 Yenileme Seçimleri [45]

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı %	Senato Üye Sayısı
AP	*1.300.801*	*3.10*	*22*
CGP	*246.881*	*5.9*	*1*
CHP	*1.412.051*	*33.6*	*25*
DP	*438.276*	*10.5*	-
MHP	*114.662*	*2.7*	-
MSP	*516.822*	*12.3*	*3*
TBP	*89.824*	*2.1*	-
Bağımsızlar	*82.233*	*1.9*	*1*

1973 seçimlerinde AP'nin oyları düşmüş CHP'nin oyları artmış ancak her iki parti de tek başına iktidar olabilecek oyu alamamıştır. 1975 yılında seçimler yenilenmiş ama mevcut durumda pek bir değişiklik olmamıştır. 1977 seçimlerinde de durum farklılık göstermemiş hiçbir parti tek başına iktidar olamamış tekrar koalisyon hükümetleri kurulmuştur.

2.5. 1977 Seçimleri

1977 yılı seçim sürecine gelene kadar 12 Mart 1971 Askeri Darbesi, Kıbrıs Barış Harekâtı gibi birçok siyasi olay yaşanmış seçimler zorlu ülke şartları içinde gerçekleşmiştir.[46] 5 Haziran 1977 tarihli seçimler anayasanın öngördüğü zamanda gerçekleşmiştir. Seçimlere katılım oranı %72,4 olmuştur.[47]

Seçiminin en belirgin özelliği, oyların % 78,25'inin iktidar adayı iki büyük partide toplanması ile geri kalan % 21,75'inin seçime katılan diğer altı parti ile bağımsızlar arasında paylaştırılmış olmasıdır. CHP % 41,4 ile 1950 sonrası aldığı en yüksek oy oranına ulaşmış fakat uygulanmakta olan Barajsız d'Hondt sistemi

[45] (Türk-Tuncer, 321.)
[46] Doğan Duman, "Türkiye Genel Seçim Kampanyaları (1950-2002)", *Turkish Studies*, 8 (7), 2013, 125.
[47]Cemal Altan, "Genel Seçimler Yerel Seçimler İlişkisi (1983-2004)", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (12), 2005, 65.

nedeniyle tek başına hükümet kuramamış, barajsız d'Hondt uygulamasının her zaman küçük partilere oy vermeye teşvik etmediğinin göstergesi 1977 seçimleri olmuştur.[48]

Partiler	**Alınan Oy Sayısı**	**Oy Oranı%**	**Çıkarılan Milletvekili Sayısı**	**Temsil Oranı**
AP	*5.468.202*	*36.9*	*189*	*42.0*
CGP	*277.713*	*1.9*	*3*	*0.7*
CHP	*6.136.171*	*41.3*	*213*	*47.3*
DP	*274.484*	*1.9*	*1*	*0.2*
MHP	*951.544*	*6.4*	*16*	*3.6*
MSP	*1.269.918*	*8.5*	*24*	*5.3*
TBP	*58.540*	*0.4*	-	-
YİP	*20.565*	*0.2*	-	-
Bağımsızlar	*370.035*	*2.5*	*4*	*0.9*

1977 Cumhuriyet Senatosu 1/3 Yenileme Seçimleri[49]

Partiler	**Aldığı Oy Sayısı**	**Oy Oranı %**	**Senato Üye Sayısı**
AP	*1.842.396*	*38.3*	*21*
CGP	*89.484*	*1.9*	-
CHP	*2.037.875*	*42.3*	*28*
DP	*107.278*	*2.2*	-
MHP	*326.967*	*6.8*	-
MSP	*402.702*	*8.4*	*1*
Bağımsızlar	*5.624*	*0.1*	-

[48] (Kapdan, 86-87.)
[49] (Türk –Tuncer, 323.)

Görüldüğü gibi 1960 darbesi ile Türkiye'de başlayan siyasi karışıklık 1977 seçimleri de dâhil tüm dönemlerde etkisini göstermiş, TBMM'nin iki meclisten oluşması, seçim sistemlerinin değiştirilmesi, nispi temsil sisteminin uygulanması, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar gibi faktörler koalisyon hükümetlerinin oluşmasına zemin hazırlamış ve bu durum 12 Eylül 1980 darbesine kadar devam etmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi tüm yurtta olduğu gibi Van'da da basına yansımış ve gündem olmuştur. Ancak "Bütün Yurtta Yaşam Normale Döndü" başlığı ile ele alınmıştır. [50]

[50] Van Sesi, 12 Eylül 1980.

3. 1960-1980 ARASI VAN MİLLETVEKİLLERİ ÖZGEÇMİŞLERİ VE PARLAMENTO FAALİYETLERİ

Van ili geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, I. Dünya Savaşına kadar huzur içerisinde yaşayan Van ili ilk kez Ermenilerin isyanı ile karışmış ve Ermeni isyanları sonucu birçok kayıp vermiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile il yeniden düzene girmiş; Cumhuriyet döneminde de önemini korumuş ve tek parti döneminde geliştirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle Doğu'da ekonomik sorunların varlığı politikalarda etkili olmuş, zirai, madeni, madeniye ve umuru nafıa ve her türlü eşya ve levazımı istihsal ve imal etmek amacıyla 14 Nisan 1929 tarihinde Van`da Van Milli İktisat Bankası Türk Anonim Şirketi'nin kurulmasına karar verilmiştir.[51]

Ulaşım her zaman Van için sorun teşkil etmiş bu konuda çalışmalara ağırlık verilmiş, Celal Bayar bu konuda şunları söylemiştir. '*Memleketin kıymetli bir köşesi, denilebilir ki, sırf ulaşımın zorluğu yüzünden senenin büyük bir kısmında memleketin diğer parçalarıyla münasebet tesis edememektedir. Doğu illerimizin bu vaziyeti, memleketin diğer kısımlarıyla olduğu kadar bizzat kendi bünyesi içinde de vardır. Bir taraftan ulaşımın zorluğu diğer taraftan nüfus azlığı, ekonomik değişimin canlanmasına mâni olmuştur. Muntazam ve devamlı mal nakli imkânı da olmaz ve dolayısıyla üretim de gelişemez… Şüphesiz ki ideal, emin ve aralıksız nakliyatın temini için muntazam şoselere ihtiyaç vardır.*'[52]

Tek parti dönemi dışında Demokrat Parti döneminde de Van önemini korumuştur. CHP demiryolları ulaşımını geliştirmeyi amaçlamış DP ise karayolu ulaşımını geliştirmeyi amaçlamıştır. DP köylü halkla sorunları konuşmuş ve çözümler bulmaya çalışmıştır. Van ilinde sempati kazanan DP'nin iktidarı 1960 darbesi ile kesintiye uğramış, 1960-1980 yılları arası Türkiye geneli olduğu gibi Van için de siyasi anlamda karışıklık meydana getirmiştir. Bu dönemler arasında Van'da yedi kişi milletvekilliği yapmıştır. Bu yedi milletvekili Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Güven Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milli Selamet Partisi'nden aday olmuşlardır. Her milletvekili her dönem aynı partiden aday olmamıştır. Bu dönemde iki meclisin

[51] BCA, 30-18-1-2/3-22-17.
[52] Celal Bayar, *Şark Raporu,* (1. Baskı), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, 112.

olması, yeni anayasaların çıkarılması, seçim sistemindeki değişiklikler ülkenin içinde bulunduğu karmaşıklık durumu milletvekillerine de yansımış, mecliste farklı konular ele alınmıştır. 1960-1980 yılları arasında Van'da görev almış milletvekillerinin özgeçmişleri ve ele aldıkları konular tezimizde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

3.1. İki Darbe Öncesi Van'da Siyasal Yaşam

Kuruluşundan itibaren CHP doğu illerinin çoğunda teşkilatlanmasını geç tamamlamıştır. Van'da ise ancak 1944 yılında örgütlenmeye başlamıştır. Öyle ki 1948 yılında bile eski ve kötü bir binada faaliyetlerini sürdürmüştür. Ancak DP'nin bölgeyi önemsemesi ve faaliyetlerini artırması ile birlikte CHP de bölgede varlığını hissettirmeye başlamıştır. 1948 yılına kadar CHP teşkilatlanması zayıf olmasına rağmen rekabet ortamı etkisini göstermiş CHP bu yıldan itibaren çalışmalarını hızlandırmıştır.

1949'da CHP'nin yaptığı birçok kongreye halk büyük ilgi göstermiştir. Kongrelerde Şamran Kanalından, eğitim için yapılan hizmetlerden, halk evlerinden ve Van gölü ulaşımı gibi konulardan bahsedilmiştir. Ancak özellikle Gevaş ilçesinde usulsüz kongreler tartışmaya sebep olmuştur. Van'da DP Teşkilatı 20 Temmuz 1946'da Malatyalı Ahmet Metin tarafından kurulmuş,[53] İl İdare Kurulu Başkanlığına da Müteahhit Ahmet Metin getirilmiştir. Ancak CHP DP'nin çalışmalarını geniş alana yaymasına izin vermediğinden bir süre sadece Van merkez ile sınırlı kalınmıştır. 1946 seçimlerinin aniden yapılması ile DP Doğu'da bir hareketlenme başlatmıştır. 1950 seçimlerine doğru DP'nin halk ile kaynaşması ve köylünün derdini dinlemesi ülke genelinde olduğu gibi Van'da da dikkat çekmiş ancak Van'da sadece İzzet Akın adlı bir milletvekili çıkarabilmiştir. Ferit Melen ve Kazım Özalp ise CHP Van milletvekilleri seçilmişlerdir. Özellikle bu dönemde bir dönem geçici başbakanlıkta yapan Ferit Melen'in Van için etkisi büyük olmuştur.

Van'ın eğitim alanında da gelişmesi için Başkale DP İlçe Başkanı Mahmut Ertaş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a Van'da, Mustafa Kemal Atatürk döneminden beri düşünülen üniversitenin kurulması gerektiğini iletmiştir.[54]Ancak karşılarına

[53] BCA.490.01/193.766.1-53.
[54] BCA, 030.01/19.107.5-8

Erzurum ili aday olarak getirilmiş Erzurum'un çoğu anlamda Van'dan daha avantajlı olması sebebiyle Üniversite Erzurum'a kurulmuştur.

1954 seçimlerinde DP ezici çoğunlukla ülke genelinde aldığı oyları Van iline de yansıtmıştır. Bu seçimlerden sonra DP, özellikle Van Gölü ve çevresine önem vermiş, petrol arama çalışmaları başlatmış, tarım ve hayvancılık üretiminin artması için halkı teşvike çalışmıştır. CHP'nin önem verdiği demiryolu ulaşımı yerine coğrafi koşulları dikkate almış ve karayolu ulaşımının geliştirilmesine önem vermiştir.

1957 Seçimlerinde CHP Van'da 5 milletvekili çıkarmıştır. DP 1954 Seçimlerine göre % 22 oranında bir oy kaybetmiş, CHP ile arasındaki oy farkı kapanmış ve CHP DP'yi geride bırakmıştır.[55]

1959 seçimleri sonrası Van İl Başkanlığında DP'den Kinyas Kartal getirilmiştir. Kinyas Kartal "Köy Enstitülerini Kapatan Ağa" olarak anılmıştır.[56]

1960-1980 Van'da Siyasi Yaşam

1960 Darbesi, başlangıçta tüm ülkede coşkuyla karşılanmıştır. Bu coşku aynı zamanda halkın CHP'yi desteklemesine de neden olmuştur. Kurucu Meclisin açılması sebebiyle Van ilinde kutlamalar ve konferanslar yapılmış, bu etkinlikler yerel basının da üzerinde durduğu bir konu olmuştur.[57]Öyle ki 1960'da yapılan Van il temsilciliği seçimini 92 delegenin katılımıyla Ferit Melen kazanmıştır.[58]

CHP milletvekilleri adayları Ferit Melen, Mehmet Salih Yıldız, Mehmet Sait Erdinç, Şadan Dinçer, Necmi Vangöl ve Nejat Zırhlıoğlu olmuştur. Senato üyeleri adayları ise; Yahya Gürpınar, İzzettin Sarımurat, Abdullah Kösereisoğlu, Akif Savacı olmuştur.[59]

1962 yılında Van il kongresine gelen İsmet İnönü, ikili koalisyon ile ilgili konuşmuş ve parti hayatına canlılık getireceğinden bahsetmiştir.[60]

Yıllara göre 1960-1980 seçim dönemlerinde Van'a bakacak olursak;

---

[55] Mehmet Pınar, "Van'da Demokrat Parti Teşkilatlanması", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi,* 2 (2), 2013, 50.
[56]Gönül Ebiri, "Tanıyanların Dilinden Kinyas Kartal'ın Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri", *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi,* (6), 2020, 196.
[57] Van Sesi, 7 Ocak 1961.
[58] Van Postası, 30 Aralık 1960.
[59] Van Postası, 13 Eylül 1961.
[60] Van Postası Gazetesi, 7 Aralık 1962.

Van 10 Ekim 1965 genel seçim sonuçları;[61]

İl	Mv Sayısı	AP	%	CHP	%	MP	%	YTP	%	Diğerleri	%
Van	*4*	*21.585*	*30,2*	*32.276*	*45,2*	-	-	*14.067*	*19,7*	*3.510*	*4,9*

Görüldüğü gibi 1965 seçimlerinde CHP Van ilinde oy çoğunluğunu ele almış ancak yeni kurulmuş olmasına rağmen DP'nin devamı olarak görülen AP iyi oy almıştır. Ancak bu dönemde CHP'nin esas yolundan ayrılıp farklı hayallerin peşinden gittiğini düşünen başta Ferit Melen ve birçok milletvekili 1968 yılında CHP'den istifa etmeye başlamıştır.

Van 12 Ekim 1969 genel seçim sonuçları;[62]

İl	Mv Sayısı	AP	%	CHP	%	GP	%	BAĞ	%	Diğerleri	%
Van	4	22.232	27,3	8.477	10,4	19.276	23,6	13.086	16,0	18.537	22,7

1965 seçimlerinde yeni bir parti olmasına rağmen AP'nin oy sayısı iyi iken 1969 seçimlerinin ülke geneli dağılımı Van iline da yansımış ve çoğunluğu Van'da AP almış CHP çok oy kaybetmiştir. Öyle ki 1967'de kurulan GP bile Van'da CHP'den daha fazla oy almıştır. Bunda CHP'nin "ortanın solu" politikası etkili olmuştur. 1969 yılında AP seçimlere girmeden Van'da Kinyas Kartal, Fuat Türkoğlu, Ali İhsan, Mustafa Şükrü Kösereisoğlu, Nadir Özgökçe, Niyazi Aras adaylarını çıkarmıştır. 12

[61] https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/
[62] https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/

Ekim 1969'da yapılan milletvekilliği seçimlerinin sonucunda Adalet Partisi hem ülke geneli hem de Van geneli çoğunluğu almıştır.[63]

1970'de AP'nin Van'da yapılan kongresi büyük coşkuyla karşılanmış kongre başkanlığına da Fuat Türkoğlu, seçilmiştir.

Van 14 Ekim 1973 genel seçim sonuçları;[64]

İl	Mv Sayısı	AP	%	CHP	%	DP	%	MSP	%	Diğerleri	%
Van	4	21.750	22,3	10.027	10,3	1.344	1,4	6.779	7,0	57.403	59,0

1973 seçimlerinde CHP'de merkez-sol açılımı ve 1972'de yenilediği parti önderliği etkisi ile ülke geneli Bülent Ecevit etkili olmuş tek başına hükümet kuramayıp MSP ile koalisyon kurmuştur ancak Van için oy çoğunluğunu alamamış ve ağırlıklı olarak AP tekrar CHP'yi geride bırakmıştır.

Van 5 Haziran 1977 genel seçim sonuçları;[65]

İl	Mv Sayısı	AP	%	CHP	%	MSP	%	MHP	%	Diğerleri	%
Van	4	17.943	15,4	22.569	19,4	23.798	20,5	3.282	2,8	48.856	41,9

[63] Van Postası Gazetesi, 13 Ekim 1969.
[64] https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/
[65] https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/

Görüldüğü gibi 1973 seçimlerinde varlık gösteremeyen MHP, 1977 seçimlerinde etkisini göstermeye başlamıştır. Bülent Ecevit başkanlığında CHP çok partili hayata geçildiğinden beri ilk defa tek başına hükümet kurma yetkisine sahip olmuştur. CHP'nin oy üstünlüğü Van'a da yansımış ve bir önceki seçime göre oy oranını arttırmıştır.

1976-1980 arasında Van'da ekonomik sıkıntılar yaşanmış, kömür, et, yağ sıkıntısı halkı zora sokmuştur. 1977 yılının koalisyon hükümeti görüşmeleri Van basınına da yansımıştır.[66] AP-MSP-MHP tarafından kurulan koalisyon hükümeti sonucu Türkeş ve Demirel'in konuşmaları da gazetelere yansımıştır. [67]Özellikle 1979 yılında margarin yağ ve mazot sıkıntısı çok artmış elektrik kesintileri sıklaşmış ve insanlar ekmek kuyruklarında beklemek zorunda kalmıştır. Bu durumlar sık sık gazetelere yansımış ve dolayısıyla siyasi yaşamı da etkilemiştir. Siyasi ve sosyal hayatta gerginlikler artmış sık sık olaylar çıkmış, olaylar da 1980 darbesinin temelini oluşturmuştur.

1960-1980 Van Milletvekilleri

1960-1980 yılları Türkiye'de olan siyasi karışıklık illere de yansımış, bu dönemlerde yeni partiler kurulmuş, seçim sistemleri değişmiş, anayasalar ortaya çıkmıştır.

1960-1980 arası Van Milletvekilleri ve Partilerine bakacak olursak ; [68]

12. Dönem: 1960 Darbesi'nden sonra Demokrat Parti'nin bir kolu gibi Yeni Türkiye Partisi kurulmuş ve bu partinin adayları İhsan Bedirhanoğlu, Muslih Görentaş ve Şükrü Kösereisoğlu olmuştur.

13. Dönem: Adalet Partisi etkisini arttırmış Kinyas Kartal, Mehmet Emin Erdinç, Mehmet Salih Yıldız, Muslih Görentaş partiyi temsil etmiştir.

14. Dönem: Bu dönemde Kinyas Kartal, Fuat Türkoğlu AP'yi desteklemeye devam ederken Mehmet Salih Yıldız ise Cumhuriyetçi Güven Partisinden aday olmuştur.

15. Dönem: AP'den Kinyas Kartal, CHP'den İhsan Bedirhanoğlu, Mehmet Salih Yıldız, Muslih Görentaş aday olmuştur.

[66] Van Postası, 14 Haziran 1977.
[67] Van Postası, 8 Temmuz 1977.
[68] Van Sesi, 5 Haziran 2018.

16. Dönem: Kinyas Kartal yine AP'yi temsil etmiş İhsan Bedirhanoğlu CHP'yi, Muslih Görentaş MSP'yi temsil etmiştir.

DÖNEM	PARTİ	MİLLETVEKİLİ
12. Dönem	Yeni Türkiye Partisi	İhsan Bedirhanoğlu Muslih Görentaş Şükrü Kösereisoğlu
13. Dönem	Cumhuriyet Halk Partisi	Mehmet Emin Erdinç Mehmet Salih Yıldız
	Adalet Partisi	Kinyas Kartal
	Yeni Türkiye Partisi	Muslih Görentaş
14. Dönem	Adalet Partisi	Fuat Tükoğlu Kinyas Kartal
	Güven Partisi	Mehmet Salih Yıldız
	Bağımsız	Mehmet Emin Erdinç İhsan Bedirhanoğlu
15.Dönem	Cumhuriyetçi Güven Partisi	Muslih Görentaş Mehmet Salih Yıldız
	Adalet Partisi	Kinyas Kartal
16.Dönem	Cumhuriyet Halk Partisi	İhsan Bedirhanoğlu
	Adalet Partisi	Kinyas Kartal
	Cumhuriyetçi Güven Partisi	Mehmet Salih Yıldız

3.2. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Özgeçmişleri

1960-1980 Van Milletvekillerini ele almadan önce bu dönem aralığındaki seçim sonuçlarına TUİK verilerine göre bakmak lazım:[69]

Ülke geneline baktığımızda 1961 yılında seçimlere katılım oranı % 81,4 1965'te 71,3 1969'da 64,3 1973'te 66,8 1977'de ise 72,4 olmuştur.

VAN ili için;

YIL	KAYITLI SEÇMEN SAYISI	KATILIM ORANI	MİLLETVEKİLİ SAYISI VE PARTİ
1961	**80 998**	**82,2**	**YTP (3)**
1965	**94 473**	**79,1**	**AP(1)** **CHP(2)** **YTP(1)**
1969	**109 600**	**77,2**	**AP(2)** **GP(1)** **BAĞIMSIZ(1)**
1973	**126 766**	**79,6**	**AP(1)** **CGP(3)**
1977	**151 349**	**80,3**	**AP(1)** **CHP(1)** **CGP(1)** **MSP(1)**

[69] https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf

İhsan Bedirhanoğlu

İhsan Bedirhanoğlu 1921 yılında Van'ın Muradiye ilçesinde doğmuş babası Şeyhi, annesi Emine Hanımdır. Evli ve on bir çocuk babasıdır. İlkokul mezunu olan İhsan Bedirhanoğlu çiftçilik, tüccarlık, Balaklı Köyü Muhtarlığı ve Muradiye Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1961 genel seçimlerinde Yeni Türkiye Partisinden(YTP) XII. Dönem Van Milletvekili seçilmiştir. Kendisi TBMM, (XII), (XV), (XVI) ve XVIII. Dönem Van Milletvekilliği yapmıştır. 21.08.1994 yılında vefat etmiştir.[70]

Muslih Görentaş

Muslih Görentaş 1923 yılında Van'ın Gevaş ilçesinde doğmuş babası Selahattin Bey annesi Naciye Hanımdır. Ortaokul mezunu olan Muslih Görentaş çiftçilik dışında Gevaş'ta Belediye Başkanlığı, Kızılay, Dünya Parlamentolar Birliği Üyeliği, Göçmenler Yardım Cemiyeti Başkanlıkları da yapmıştır. TBMM'de X-XII-XIII-XV-XVI ve XVIII. Dönem Van Milletvekilliği, X. Dönem TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği, XII-XIII-XV Dönem Millet Meclisi Başkanlık Divanı İdare Amirliği, XII Dönem Millet Meclisi Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği yapmıştır. 17.08.2004 yılında vefat etmiştir.[71]

Mustafa Şükrü Kösereisoğlu

Mustafa Şükrü Kösereisoğlu 1901 yılında Van'da doğmuş babası İzzet Bey, annesi Makbule Hanımdır. Evli ve dört çocuk babası Sultanî mezunudur. Serbest Ticaret, Çiftçilik, İzmir Limanı Tahmil-Tahliye Şirketi Memurluğu ve Müdürü, Van Göl İşletmesi Levazım Müdürü, İzmir Denizyolları Ambarlar Amirliği, Van Belediye Başkanlığı yapmıştır. TBMM I. (XII) Dönem Van Milletvekilliği yapmıştır. 1968 seçimlerinde AP'de Van Milletvekili seçilmiştir. 27.02. 1993 yılında vefat etmiştir.[72]

Mehmet Emin Erdinç

Mehmet Emin Erdinç 1929 yılında Van'ın Erciş ilçesinde doğmuş babası Süleyman Bey annesi Fatma Hanımdır. Evli ve üç çocuk babasıdır. İstanbul Üniversitesi Eczacılık mezunudur. Serbest Eczacılık, İl Genel Meclis Üyeliği, TBMM

[70] TBMM Arşivi, İhsan Bedirhanoğlu Tercüme-i Hal Dosyası
[71] TBMM Arşivi, Muslih Görentaş Tercüme-i Hal Dosyası 434.
[72] TBMM Arşivi, Mustafa Şükrü Kösereisoğlu Tercüme-i Hal Dosyası.

XIII ve TBMM XIV Dönem Van Milletvekilliği yapmıştır. 23.06.2021 yılında vefat etmiştir.[73]

Mehmet Salih Yıldız

Salih Yıldız 1925 yılında Hakkâri'de doğmuş babası Nimet Bey annesi Piruze Hanımdır. Evli ve dört çocuk babasıdır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Hâkimlik, Serbest Avukatlık, II. (XIII) Dönem Van Milletvekilliği yapmıştır. 04.06.2003 yılında vefat etmiştir.[74]

Kinyas Kartal

Kinyas Kartal 1900 yılında Kafkas-Erivan'da doğmuş, babası Bedir Bey annesi Peru Hanımdır. Evli ve on çocuk babasıdır. Askerlik, Çiftçilik, Tüccarlık, II. (XIII) Dönem Van Milletvekilliği yapmıştır. 24.05.1991 tarihinde vefat etmiştir.[75]

Kinyas Kartal, dört dönem milletvekillik yapmış ancak meclis faaliyetleri sınırlı olmuştur. 1965 yılında Süleyman Demirel öncülüğündeki AP'yi desteklemiş ve partisini değiştirmeden devam etmiştir. AP'den sonra ise onun devamı sayılan Doğru Yol Partisine geçmiştir. Dört dönem bulunduğu Meclis'te en yaşlı üye olma sıfatıyla da Geçici Meclis Başkanlığı yapmıştır.[76]

Fuat Türkoğlu

Fuat Türkoğlu 1928 yılında Van'da doğmuş babası Salih Bey annesi Kaniye Hanımdır. Evli ve dört çocuk babasıdır. Ortaokul mezunu ticaret, tüccarlık, III. (XIV) Dönem Van Milletvekilliği yapmıştır. 18.04.2000 tarihinde vefat etmiştir.[77]

3.3. 1960-1980 Van Milletvekilleri Meclis Faaliyetleri

1960-1980 dönemi Türkiye Cumhuriyetini etkilediği kadar Van ilini de etkilemiştir. Bu dönemler arasında yeni partilerin kurulması, bazı partilerin kapatılması sebebiyle milletvekillerinin durdukları siyasi yerler de değişmiştir. Bu

[73] TBMM Arşivi, Mehmet Emin Erdinç Tercüme-i Hal Dosyası.
[74] TBMM Arşivi, Mehmet Salih Yıldız Tercüme-i Hal Dosyası.
[75] TBMM Arşivi, Kinyas Kartal Tercüme-i Hal Dosyası.
[76] (Ebiri, 199.)
[77] TBMM Arşivi, Fuat Türkoğlu Tercüme-i Hal Dosyası.

dönem aralığında Van'da görev alan yedi milletvekili birçok alanda sorunları meclise taşımışlar ve üzerinde konuşarak çözüm önerileri bulmaya çalışmışlardır.

3.3.1. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Ekonomi Alanında Faaliyetleri

Geçmişten günümüze ekonomi ülkelerin gelişmişliklerinin en büyük göstergesi olmuştur. DP'nin ilk dönemlerinde liberal ekonomi politikanın desteklenmesi ülke ekonomisinde ciddi değişimlerin yaşanmasına neden olmuş fakat 1957 sonrası ekonomik krizin yaşanması ve alınan kredilerin ödenememesi sonucu halk tükenmiştir. Bu ekonomik kriz tüm ülkede olduğu gibi Doğu bölgelerini ve Van ilini de etkilemiştir. 1960 Darbesi ile düzeleceği düşünülen ekonomi darbe sonrası çok sık gündeme gelen bir konu olmuş, Van Milletvekilleri meclis konuşmalarında birçok bütçe görüşmelerine katılmışlar ve bütçe görüşmelerinde sık sık bu konuya vurgu yapmışlardır. Özellikle konuşmalarda Van Gölü ile tarım ve hayvancılık üzerinde durulduğunu görmekteyiz.

Yeni Türkiye Partisi adına 1962 yılında konuşan Şükrü Kösereisoğlu Turizm bütçesi görüşmeleri yapılırken Van Gölü üzerinde durmuş Van Gölü'nün çok önemli bir kaynak olduğuna ancak yeterince değerlendirilemediğine değinmiş, sadece Van ili olarak değil ülke genelinde turizmin gelişmemiş olduğunu ve yeterli ilgilinin gösterilmediğini belirtmiş, başka ülkelerin turizm yatırımlarının ve yatırımlar sonucu elde edilen gelirlerin fazla olduğunu ülkelerin sayısal verilerini göstererek anlatmıştır. Ülkelere göre 1960 yılında İtalya 642 milyon dolar Fransa 525, Avusturya 232, İsrail 60, Yunanistan 47, Yunanistan 1961 yılında 90 milyon dolar 1962 yılında ise 150 milyon dolara çıkarmak için plân hazırladıklarından bahsetmiştir. Türkiye'nin ise turizm için ayırdığı bütçenin 5,5 olduğunu İtalya'nın dış ticaret açığının % 68 ini, Avusturya % 78 ini turizmden temin ettiği gelirle kapatmakta olduğunu belirtmiştir. İsrail'in önümüzdeki 5 yıllık otel, barındırma tesisleri için 80 milyon dolarlık yatırım yapmaya karar verdiğini Yunanistan'ın 10 milyon dolar kıymetinde 3 gemi sipariş ettiğini söylemiştir. Gümrüklerinde, ticari hayatında yabancı devletlerin turistlere gösterdiği kolaylıkların saymakla bitmeyeceğini vurgulamıştır.[78]

Ekonominin kötü olması sebebiyle turizm faaliyetlerinden vazgeçmemek gerektiğini eldeki tüm imkânlarla turizmin geliştirilmesi gerektiğini söylemiştir. 1964

[78] TBMM Tutanak Dergisi, B.57/III, 585.

yılı Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesi görüşmelerinde eleştirdiği nokta Doğu ve Güneydoğu'ya yeterli yatırımın yapılmadığını, otellerin eksikliğini ve var olan doğal güzelliklerin kullanılamadığı olmuştur. İsviçre gibi ülkeleri örnek vermiş ve aynı doğal ve tarihi güzelliklere sahip olmasına rağmen ülkemizde yatırım eksikliğinden dolayı turistlere buraların yeterince tanıtımının yapılmadığını vurgulayarak Fırat Havzası, Van Gölü gibi güzelliklerin değerlendirilmesinin çok önemli olduğunu ancak Fırat'ın doğusunun ve Urfa'da bazı yerlerin yasak bölge ilan edilmiş olmasının kabul edilemez bir durum olduğunu belirtmiştir. Doğu bölgelerine daha fazla yatırım yapılması gerektiğini vurgulamıştır.[79]

Yine 1963 yılı Tarım Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde, 1960 yılının nüfus dağılımına bakıldığında nüfusun % 68'e yakınının köylerde yaşadığını ve bu köylerde yaşayanların da büyük çoğunluğunun tarımla uğraştığını ifade etmiştir. Tarım gelirlerini ziraatla karşıladıklarının altını çizmiş bu sebeple tarımın önemini vurgulamış ve buna uygun tedbirler alınmasının doğru olacağını savunmuştur. Türkiye topraklarının veriminin düşük olduğunu, ancak toprak ve iklim şartları bakımından Türkiye'ye kısmen benzeyen İtalya'yı örnek vererek üç milyon hektar toprağın çok mükemmel çalışan bir sulama şebekesi ile sulandığını ülkemizde ise Devlet sulama şebekeleri içinde kalan iki yüz on bin hektarın ancak seksen bin hektarının topraklarımızın, çoraklaşmasına sebebiyet verecek şekilde sulandığını söylemiştir. Gübre, tohum, ilaçlama ve bakım gibi bütün tedbirlerdeki noksanlıkların, Türkiye'de zirai mahsullerinin Avrupa'nın 1/2 ve Orta Avrupa'nın 1/4 civarında kalmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Tarım sahasındaki hizmet sektörü yatırımlarının yetersiz olduğunu özellikle sulama projelerinde yalnız baraj ve ana kanalların dikkate alındığını tarla içi sulamaları ve drenaj tesislerinin tamamlanmadan veya düşünülmeden işletmeye açılmasının sulamadan beklenilen verimin alınmasına engel ve hatta topraklarımızın çoraklaşmasına sebep olduğunu vurgulamıştır. Bunun için öncelikle memleketin önemli toprak haritasının tespit edilmesi gerektiğini bunun için de bakliyat, çay, ayçiçeği, keten kenevir ve saire gibi, ziraatın belli başlı unsurlarının Türkiye'nin hangi mıntıkasında ve nasıl bir prensibe uygun olarak randımanlı bir verim sağlayacağını tespit etmenin ve ona göre ziraatın planının belirlemek gerektiğinin üzerinde durmuştur. Doğu'da rakımı yüksek olan yerlerde oturan köylü vatandaşın

[79] TBMM Tutanak Dergisi, B.57/III, 585.

yiyeceği buğdayı para ile satmayı bir onur meselesi düşünüp bu zihniyete sadık kalarak yaptığı buğday ziraatı neticesinde, hayvanların da kendisine yardım ettiği kabul edildiği takdirde dahi bazı kurak seneler eline hiç mahsul geçmemesi sebebiyle köylünün eline hiç para geçmediğini açıklamıştır. Bu sebeple tarım mahsullerinin kıymetlendirilmesi ve Pazar alanının genişletilmesi gerektiğini ifade etmiş durumun düzelmesi için önerilerini şu şekilde sıralamıştır;[80]

1. Zirai durumların iç ve dış piyasaların taleplerine ve çiftçi ailelerinin ihtiyaçlarına göre yönlendirmenin öncelikli olması gerektiğini gıda maddelerinin bir kısmının aile ihtiyaçları için kullanıldığının unutulmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Piyasaya girmeden tüketimi olan bu maddelerin, pazar şartlarının ve imkânlarının eksikliği ya da bilgisizliği sebebiyle kendi ihtiyacını etkili bir şekilde kullanmayan çiftçiyi pazara bağlamak yerine ihtiyaçları için pazara güvenerek buraya teşvik edilmesi gerektiğini çünkü zirai durumların iç piyasaların beslenme ve hammadde ihtiyaçlarını miktar, maliyet ve kalifiye bakımlarından tam olarak karşılayacak bir durumda olmasının önemini vurgulamıştır.
2. Yılda bir milyona yaklaşan nüfus artışını beslemek için gıda ihtiyacının süratle artırılması gerektiğini belirtmiştir.
3. İçinde bulunulan hayat seviyesini korumak ve yükseltmek için nüfusun artış hızına paralel bir üretim yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Şükrü Kösereisoğlu tarım bütçesinden ziyade görüşmelerde ülkede tarımın yanlış uygulamaları, eksiklikler ve yeterince önem verilmemesi üzerinde durmuş, özellikle Doğu Anadolu'da halkın çoğunun tarımla uğraşması sebebiyle toprakların verimli olması için çeşitli çalışmalar yapılması gerektiğini bu çalışmaların başında ise sulama olması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı toprak yapısına sahip ancak sulama imkânları gelişmiş ülkelerin üretim sayısının ve niteliğinin fazla olduğunu ülkemizin nüfusunun çoğunun tarımla beslendiğini düşünecek olursak bu konuya ne kadar önem verilmesi gerektiğini sık sık vurgulamıştır. Yatırım mallarının çoğunu ithal etmek zorunda olduğumuzu belirtmiştir. Alınacak önlemler arasında mevcut topraklarımızın zarar görmemesi için çalışılması gerektiğini, pazar imkânının arttırılması gerektiğini,

[80] TBMM Tutanak Dergisi, B.54/XIII, 479-485.

ihracata önem verilmesini ve bunun için bakanlığa ayrılan bütçenin yeterli miktarda olması gerektiğini savunmuştur.

Bütçe görüşmelerinde Muslih Görentaş'ta Şükrü Kösereisoğlu gibi Van üzerinde durmuş 1964 yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçe tasarısı ile ilgili olarak;

1964 mali yılı bütçesinin bir önceki yıla göre tasarruf edip 827 243 lira eksik olduğunu belirtmiş mecliste çalışan hizmetli personelin bir iş yapmayıp oturduğunu söyleyenlere tepki göstermiş, meclisin bodrum ve zemin katı ile diğer katlarının sürekli temizlendiğini günde 1500 kişinin yemek yediği bir yerde kırılan bardak ya da tabakların normal bir sayı olduğunu, bunun hesabının yapılmaması gerektiğini 160 olan memur sayısının 203'e yükseltildiğini ancak kadro dışı memur alımı söylemlerinin doğru olmadığını söylemiştir. Muslih Görentaş'ın bu açıklamalarına karşılık Veli Başaran ise meclis bütçesinden sabun alınması ile ilgili kendisine soru sorduğunda Muslih Görentaş bunun söz konusu olmadığını belirtmiş meclisin yerlerinin sabunla temizlendiğinin ve bunun içinde çok miktarda sabun gerekli olduğunun ancak bunun temininin meclis bütçesinden değil bayındırlık bütçesinden karşılandığının açıklamasını yapmış ve konuyu kapatmıştır. Açıklamalarında yeni kurulan Atatürk Kütüphanesi ile ilgili bir kısım kitapların mubayaasına başlandığını kitaplığın fihristinin yapılmaya çalışıldığını Teşkilât Kanunu çıkarılacağı zaman yeni bir uzman kadro oluşturulacağı ve hızla tamamlanacağını belirtmiştir. Konuşması sonlanırken İlyas Kılıç Muslih Görentaş'a 69 numaralı telefondan Van'la konuşulmuş olduğunu 156 lira 40 kuruşluk bir borç bulunduğunu ve Van'la kimin konuştuğunun tespitinin yapılıp yapılmadığını sormuş, Muslih Görentaş kendisinin Vanlı olduğunu ancak böyle bir konuşma yapmadığını belirtmiştir.[81]

1964 Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi hakkındaki konuşmasında Teşkilat Kanununda eksiklikler olduğunu vurgulamış ve eksiklikleri şu şekilde sıralamıştır: [82]

1. Kara yolu ulaşımının dağınık ve karmakarışık bir durumda olduğunu karayolunda üzerinde eşya taşıyan kamyonların güvenlik önlemlerini almadıklarından birçok can ve mal kaybına sebep olduklarını fakat bu durum için bir tedbir alınmadığını belirtmiştir. Bu kazaları önlemek için Ulaştırma Bakanlığı'nın nakliye

[81] TBMM Tutanak Dergisi, B.56/XXVII,154-159.
[82] TBMM Tutanak Dergisi, B.63/XXVII,11-15.

işlerini yeniden düzenlemesi ve kendini yenileyerek organize edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

2. Ulaştırma Bakanlığına bağlı olarak görevini yürüten PTT işlerindeki personel yetersizliğinden bahsetmiş posta ve telgraf işlerinin aksadığını ve telefon meselesinin çok vahim durumda olduğunu ifade etmiştir.

3. Kadrolarda işlerin önemli olmasına rağmen personel azlığı söz konusu olduğunu söylemiştir.

4. Bakanlıkta çok önemli bir yer teşkil eden teftiş hizmetinin çok eksik olduğuna değinmiştir.

Demiryolu eksiklikleri hakkında ise;[83]

1. Demiryolu şebekemizin büyük kısmının eskimiş ve yıpranmış olduğunu bu sebeple de taşınan eşyaların ağırlığının da etkisiyle hız yapmanın mümkün olmadığını lokomotiflerin ve vagonların eski, buharlı olmasının eksikliklerine değinmiştir.

2. Devlet Demiryollarının, eski etkisini kaybettiğini yeni ulaşım imkânlarının gerisinde kaldığını, rekabet edemediğini vurgulamıştır.

3. Devlet Demiryollarının, personellerinin istihdam şekline değinmiş, bu konuda esaslı tedbirler alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Maddelerden anlaşıldığı üzere Yeni Türkiye Partisi Grubu adına konuşma yapan Muslih Görentaş, Ulaştırma Bakanlığının artık ihtiyaçlara cevap veremeyecek bir yapıya geldiğini, özellikle karayolu ulaşımının başıboş bırakıldığını, yük taşıyan kamyonların şehir içerisindeki trafiği ciddi anlamda aksattığını, can ve mal kaybına sebep olduklarını vurgulamıştır. Bunun dışında PTT memurların hiçbir şekilde işlere yetişemediğini, memur sayısının çok az olduğunu, kadroların eleman sıkıntısının arttığını, bakanlığın teftişinin eksik kaldığını bu sebeple de bir an evvel Teşkilat Kanunun çıkarılması gerektiğini söylemiştir. Bu kanundan sonra ulaştırma bakanlığının karayolu demiryolu ve denizyolu ulaşımının daha kolay takibinin yapılacağını ve işlerin daha hızlı halledileceğini belirtmiştir. Nakliyatın arttırılması için yeni yollar aranması, bunun içinde iç ve dış turizmin geliştirilmesi gerektiğini ve yeni modern yatırımlar sağlanmasının etkili olacağını belirtmiştir. Deniz ticaretinde

[83] TBMM Tutanak Dergisi, B.63/XXVIII, 11-15.

ise Türk Deniz Ticaret Filosunun geliştirilmesi, kredi imkânının sağlanması, planlama yapılması, Yüksek Denizcilik Okuluna yeni bir düzen getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Deniz ticareti ile ilgili konuşmasında ek olarak Van Gölü ticaretinin özellikle son senelerde çok ihmal edildiğini, gemilerin bakımsızlıktan işlemez hale geldiğini, gereken önemin verilmediğini de vurgulamıştır.

Bütçe görüşmelerinin yanında ise İhsan Bedirhanoğlu Van ekonomisinde en fazla kaçakçılık üzerinde durmuş ekonominin yeterli olduğu durumlarda kaçakçılığın önlenebileceğine değinmiştir. 1965 yılı bütçesi üzerine konuşmasında Ulaştırma Bakanlığı'nın son derece önemli bir kurum olduğunu eksikliklerin giderilmesi gerektiğini ancak bu eksiklikleri ve bütçeyi değerlendirirken içinde bulunulan ekonomik sıkıntıların ve istihdam problemlerinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Devlet demiryollarında çalışan 70 bin küsur kişinin emeklerinin karşılığının verilmesi gerektiğini, PTT'nin telefon eksikliklerinin giderilmesini Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dâhilinde gerçekleştirilmesi planlanan hedeflere ulaşılacağı ve içinde bulunulan müşkül durumun düzeltilmesi için bakanlığın var gücüyle çalıştığının inancında olduklarını Yeni Türkiye Partisi adına ifade etmiştir.[84]

CHP'nin Gümrük Teşkilâtı ile Tekel idaresi için ayrı bir bakanlığa lüzum olmadığını savunması ve AP'nin seçim propagandasında açıkça bu bakanlığın kaldırılacağını ifade etmesine rağmen hiçbir iktidarın bunu gerçekleştirememiş olmasını ele almış ülkemiz tütünlerinin serbest piyasada olması gerektiğini, bu durum gerçekleşirse özellikle Doğu illerinin çok faydalanacağını Doğu'da gümrük kapılarını açmanın mal mübadelesini ve satışları temin etmenin faydalı olacağını böylece kaçakçılığın da azalacağını düşündüklerini ifade etmiştir. Devlet eliyle yapılanları azaltmanın, iş sahasını özel teşebbüse devretmek daha faydalı olacağını düşündüklerini söylemiş. Rekabeti olmayan tek elde toplanan hiçbir iş sahasının inkişaf etmediğinin bir gerçek olduğunu savunmuş tütünler için serbest pazar anlayışı olması ve tek elde yürütülmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bununla ilgili olarak: "Eğer sigara imalâtı özel teşebbüste bulunmuş olsaydı rekabet neticesi gerek ambalaj gerek imalât bakımından Amerikan sigarasını aratmayacağı için 10 ayda Amerikalılar Türkiye'ye gümrüksüz olarak 220.000.000 sigara sokmayacaktı" demiştir. Hindistan çay mahsulü ayarında bir kalite arz eden çay istihsalimizin günden güne artmakta

[84] TBMM Tutanak Dergisi, B.116/XLI,15-16.

olduğunun ancak atölye ve çay fabrikaları mevcut istihsale cevap verecek kapasitede olmadığından fazla beklemekten kızışan çürüyen yapraklar işlendiği için kalitesinin düştüğünü vurgulamıştır. Bu yüzden mevcut atölye ve fabrikaları istihsale cevap verecek kapasiteye çıkarmanın ve iş başına mütehassıs elemanların getirilmesinin doğru olacağını ifade etmiştir.[85]

Mehmet Salih Yıldız ise 1967 Bütçe Kanun Tasarısında Cumhuriyet Halk Partisi adına konuşmuş, kanunların her zaman demokrasi için gerekli olduğunu, 1950-1960 yılları arasında yürütme organlarına bir sınır getirildiğinden CHP'nin Anayasa Mahkemesi üzerinde çokça durmuş olduğunu ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi dışında çift meclisin olumlu bir durum olduğunu Anayasa Mahkemesinin bir binaya ihtiyacı olduğunu ve bir bütçenin acil olarak ayrılması gerektiğini savunduklarını belirtmiştir.

1969 yılı yasama meclisleri bütçesi hakkında konuşan Muslih Görentaş, saraylar, masraflar hakkında konuşulmuş, 1969 yılında seçim sebebiyle harcamaların arttığını, iki aylık ödenek ve yolluk tutarını kapsadığını belirtmiştir. Bir arkadaşlarının çamaşırhanede çalışan bir şahsın aynı zamanda okula devam ettiğini ifade ettiklerini ancak böyle bir şeyin doğru olmadığını belirtmiştir. 1969 yılının bütçesinde en fazla masraf olan yerin park ve bahçeler olduğunu 400 000 metrekarelik bahçenin 300 000 metrekaresi yeşil saha, 100 000 metrekaresi yollar, oturma tesisleri ve su satıhları tahmini bedel olduğunu bahçe ile ilgili inşa işleri masrafı 3,5 milyon lira olarak tahmin edilmiş olduğunu bitkisel tanzimle ilgili hususlar için ise 3,5 milyon lira olarak belirlendiğini bu sene bir milyon küsur kısmının temin edildiğini ifade etmiştir. Saray ve müzelerin restorasyonuna başlandığını Küçük Su Kasrı, keşif bedelinin 755 bin 317 lira olduğunu, Aynalı Kavak Köşkü restorasyonu için ise 85 885 lira konduğunu söylemiştir. Sarayların yabancı turistlere ücretli gezdirildiğini belirtmiş ve sadece Dolmabahçe Sarayından tahmini olarak 2,3- 3 milyon lira gelir elde edileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Mehmet Özgüneş, Selimiye gibi, Sultan Ahmet gaibi, Süleymaniye gibi, Ayasofya gibi şaheserler icraya emanet edilirken, birkaç tane sarayın Yasama Organı emrinde bulunmasının bugüne kadar sebebi nedir? diye sormuştur.

Muslih Görentaş ise cevap olarak;

[85] TBMM Tutanak Dergisi, B.112/XL,232.

'*Efendim sebep şu; Ayasofya tamamen, malûmunuz, taş inşaattır. Dolmabahçe Sarayı, Şale Köşkü, Beylerbeyi ahşaptır. Bunların muhafazası muhakkak ki daha güçtür, ikincisi Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü tahsisat bakımından bundan kaçınmaktadır. Millet Meclisi olarak, elbette tahsisatı daha kolaylıkla temin etmek imkânı hâsıl oluyor. Kurulan bir teşkilât vardır. Meselâ Topkapı Sarayı senelerden beri bir tek harem dairesini ikmal edememiştir ki gayet ufak bir kısımdır. Senede azami 100 - 150 bin lira sarf ediyor. Hâlbuki biran evvel ikmal edilmesi lâzım. Meselâ Beylerbeyi Sarayının rıhtımı iki sene evvel ele alınmamış olsa idi, ön cephedeki iki bina ile Beylerbeyi Sarayının ön cephesi tamamen yıkılmış olacaktı. Çünkü akıntı olduğu için boğazda tamamen rıhtımın altı oyulmuş ve çökmek üzere idi. Bu bakımlardan tahmin ediyorum, bugüne kadar bekletilmiş. Elbet bittikten sonra ilgili yerlere, hatta daha başka bir teşkilât kurulup ona devri dahi düşünülmektedir'* demiştir.

Genel olarak 1969 bütçe konuşmalarında Muslih Görentaş'ın bütçenin içeriği hakkında konuştuğunu, restorasyon ile ilgili detaylı bilgiler verdiğini, özellikle tarihi yerlerin turistlere tanıtımının iyi yapıldığı taktirde getirisinin çok yüksek olacağına değindiğini görmekteyiz. Tüm tarihi yapılara eşit derecede önem verilemeyeceğini çünkü maliyetlerinin yüksek olduğunu bu yüzden öncelik olarak turistlerin gezebileceği yerlere verdiklerini ifade etmiştir.

1969 Anayasa Mahkemesi Başkanlığı bütçe görüşmelerinde Güven Partisi adına Salih Yıldız 1961 Anayasası ile eklenen Anayasa Mahkemesi, devlet başkanına veto hakkı tanınması ve çift meclis sisteminin getirilmesinin ne kadar doğru olduğunu savunmuş, zor durumda kalındığında Türk siyasi hayatındaki kararlar için mahkemenin gerekliliği üzerinde durmuş bunun kanunlara aykırılığını düşünenler için açıklamada bulunmuştur.

Mehmet Emin Erdinç ekonomi anlamında çok fazla söz almamış bir milletvekilidir. 1970 yılı imar ve iskân bakanlığı bütçesi sebebiyle; 1964 yılının ilkbaharında Van'ın Erciş ilçesinde göl suyu seviyesinin yükselmesi sonucu oluşan sel ile ilgili tedbirler alınmadığını, 1969 yılında üç köyün nakliyesine karar verildiği halde 1970 yılında olunmasına rağmen naklinin yapılmadığını bunun geciktirilmesinde partizanlık bağlantısı olup olmadığını merak ettiklerini söylemiştir.

İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakipoğlu Erciş Çelebibağ'a gidip durumu kendi gözleriyle görmüş ve göl suyunun yükselmesi sonucu etrafındaki arazi ve köylerin tahrip olduğunu onayladığını söylemiş ancak alınacak araziler için oradan bir vatandaş fiyat biçtiği için İmar ve İskân Bakanlığı da bir tahkik yapacağını söylemiştir Mehmet Emin Erdinç ne zaman yapıldığını sorduğunda Hayrettin Nakipoğlu herhangi bir tarih verilemeyeceğini ancak bu durumun oluşmasında partizanlıkla hiçbir bağlantısı olmadığını söylemiştir.[86]

Van'a iline has ekonomik sorunların yanında Van Milletvekilleri Türkiye'nin genel sorunlarıyla da ilgili konuşmalar yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Raporu Münasebetiyle Güven Partisi adına konuşan Mehmet Salih Yıldız;

Her yıla ait denetimin aynı yıl içerisinde yapılmasının hem inceleme hem de düzenleme işlemlerinde çok kolaylık sağlayacağını söylemiş, Kamu İktisadi Teşebbüsü görevinin Anayasanın 41. Maddesi ile Türkiye Büyük Millet Meclisine verildiğini şöyle ifade etmiştir.[87] 1979 Yılı Anayasa Mahkemesi bütçe kanun tasarısında Mehmet Salih Yıldız; Anayasa mahkemesinin eleştirilmesinin yasal bir hak olduğunu ancak mahkemenin bugüne kadar yaptığı faydalı şeylerin göz ardı edilmemesi gerektiğine değinmiş, ülke genelinde yayılan şiddetin temel sebebinin anayasal düzeni yıkmaya yönelik olduğunu söylemiş, bu duruma müdahale etmenin ve artan gerilimi azaltmanın herkesin görevi olduğunu belirtmiştir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmenin millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını uygulamak olduğunu ifade etmiştir. İki maddeye değinmiştir. Birincisi iktisadi, sosyal hayatın tam çalışma esasına, adalete ve insanlık haysiyetine yaraşır bir şekilde olması gerektiği ikincisi ise bunu temin etme görevinin bir Anayasa hükmü olarak devlete ait olması şeklinde konuşmuştur ve bu gayeye varabilmenin, bu neticeyi alabilmenin demokratik düzen içinde mümkün olduğunu da belirtmiş Kamu iktisadi Teşebbüsler, ana prensip olarak hangi faaliyetleri gerçekleştiriyorsa bu faaliyetler toplumun ve özel teşebbüsün yapamadığı veya yeterli ölçüde giremediği konulardaki eksiklikleri gidermeleri gerektiğini söylemiştir. Bu

[86] TBMM Tutanak Dergisi, B.91/V,1046.
[87] TBMM Tutanak Dergisi, B.26/II, 178-179.

sebeple İktisadi Devlet Teşekküllerinin bu sahalarda hizmet görmelerinin gerekli olduğunu ilk günden bugüne kadar daima zaruri olduğunu belirtmiştir. [88]

Konuşmasını yorumlayacak olursak Mehmet Salih Yıldız Kamu İktisadi Teşebbüslerin gerçekleştirilebilmesinin en önemli adımının sermaye temini olduğunu belirtmiş, sermaye temin edilmeden teşebbüslerin fayda yerine zarar oluşturacağını söylemiş, sermaye temin edilip, hesap kitap yapıldıktan sonra girişimlere başlanmasının doğru olacağını ifade etmiştir. Teşebbüslerde israf yapıldığını, beş yıllık kalkınma planlarının dikkate alınması gerektiğini Devlet Demiryollarının durumunun vahim olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Kamu İktisadi Teşebbüslerin bir an evvel ıslah edilmesi, meslek ehli kişilerin iş başına getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kamu İktisadi Teşebbüs bütçesinin yanında Anayasa Mahkemesi ve Danıştay Başkanlığı Bütçesi ile ilgili Van Milletvekillerinden Mehmet Salih Yıldız, serbest seçimlerin ülkeler için çok büyük önem arz ettiğini, seçimleri etkileyen temel noktalardan olduğunu, hak ve hürriyetlerin korunabilmesi için temel prensip olduğunu vurgulamıştır. Türk siyasi hayatının geçirdiği tecrübeler yanında, sosyal ve iktisadi yapımız itibariyle de Anayasa Mahkemesinin önem arz ettiğini özellikle 41. Madde ile haklarımızın korunduğunu bu yüzden bütçe olarak geniş bir kısmın ayrılması gerektiğini düşündüğünü söylemiştir. [89]

Bütçe görüşmelerindeki konuşmalarına bakacak olursak Mehmet Salih Yıldız Anayasa Mahkemesine, Danıştay'a çok önem vermiş ve bütçe verilmesi ile ilgili konularda destek vermiştir.

Danıştay bütçesinde Danıştay'ın ilk olarak Tanzimat sonrası ortaya çıktığını anlatmış, Danıştay'ın yürütmeye karşı durdurucu bir güç olduğunu Danıştay'ın vermiş olduğu kararların önemli olduğunu kendi ölçüleri içerisinde objektif bakıldığını verilen kararların hiçbir şekilde eleştiriye maruz kalmaması gerektiğini ve bunun da kamu düzeni için gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca demokrasi ve hukuk için Danıştay'ın gerekli bir organ olduğunun da üzerinde durmuştu. Anayasa mahkemesinin bir istişare organı olmadığının ama Danıştay'ın görevinin bu olduğunu belirtmiş, anayasanın 140. Maddesine göre Danıştay, kanunların başka idari yargı

[88] TBMM Tutanak Dergisi, B.26/II, 178-179.
[89] TBMM Tutanak Dergisi, B.84/V, 123-125.

mercilerine bırakmadığı konularda, ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir hükmünün yer aldığını hatırlatmıştır.[90]

Kurum bütçelerinin yanında Van Milletvekilleri meclis bütçeleri ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Mehmet Salih Yıldız içtüzük kanunun her görüşmede konuşulduğunu ama çıkarılmadığını ve çıkarılmasının gerekli olduğunu vurgulamış, Senato Başkanının hiçbir zaman geri plana bırakılmadığını milli sarayların Millet Meclisine bağlı olmasının Teşkilat Kanununa bağlı olduğunu hatırlatmıştır. Finansman Kanunu Hakkında ise Güven Partisi adına Mehmet Salih Yıldız hükümetin ekonomik olarak borç açığının olduğunu bunun içinde vergi reformu yaparak, vergi idaresinin güçlendirilerek ve adaletli bir dağılımla düzeltileceğini söylemiştir. Vergi memurlarının haklar ve maaş olarak diğer memurlardan ayrı tutulması gerektiğini savunmuştur. Vergisini düzgün ödeyen mükellef ile ödeme yapmayan vergi kaçıran mükellefin ayrımının incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hükümetin yapması gerekenin hayat pahalılığının daha fazla artmaması için tedbirler almak olduğunu belirtmiştir. [91]

Van Milletvekilleri Bakanlık bütçeleri hakkında da önerilerde bulunmuşlardır. Mehmet Salih Yıldız; Maliye Bakanlığı'nın görevinin sadece devlet gelirlerini toplamak, masraflarını yapmak ve devlet mallarını idare etmek, olmadığını çok daha geniş ve esaslı görevlerle karşı karşıya kalmakta olduğunu belirtmiş para, kredi, döviz, fiyat, ücret, dış ticaret gibi konularda Maliye Bakanlığına çok büyük görevler düştüğünü açıklamıştır. Ancak kredi dağılışındaki adaletsizlikten şikâyetçi olduklarını söylemiş sektörler ve bölgeler arası bu eşitsizliğin kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Maliye Bakanlığı Bütçesi üzerinde, dolaylı şekilde de olsa bütçenin tümü üzerinde yapılan konuşmalar geniş ölçüde tartışmalara girişildiği için, söylenecek söz kalmadığını belirtmiştir. [92]

Milli Güven Partisi adına konuşan Mehmet Salih Yıldız'ın konuşmalarından şunları yorumlamak mümkündür; ulaşımın ülkeler için çok önemli olduğunu bu ulaşımın da bakanlık aracılığıyla sağlandığını ancak hala bakanlığın ihtiyaçlara cevap

[90] TBMM Tutanak Dergisi, B.85/V, 207-209.
[91] TBMM Tutanak Dergisi, B.106/VI, 534-536.
[92] TBMM Tutanak Dergisi, CB.60/XI. 874-876. 1977 yılında ekonomi anlamında Van'da vali öncülüğünde bir kurul toplanmış ve Van'ın sorunlarıyla ilgili bir toplantı yapılmıştır. Yapılan toplantıda su, enerji ve telefon konularının öncelik olduğu belirtilmiş ve bu durum yerel basına yansımıştır. Van Postası 12 Ağustos 1977.

verebilecek bir teşkilat kanununun çıkarılmadığından yakınmış, müteahhitlere verilen belgelerin objektif değerlendirmeler sonucu verilmesinin uygun olacağına değinmiş ve yeni projeler oluşturulması gerektiğini söylemiştir. Mehmet Salih Yıldız PTT'ye ayrılan bütçe üzerinde durmuş, memurların haklarının genişletilmesi gerektiğine ve ek binaya duyulan ihtiyaca göre konuşmuştur. Meclise itibar kazandırmanın öncelikli hedefleri olduğunu, fazla mesai ücretlerinin ödemelerinin gerekli olduğunu ancak bunda adaletsizlik olduğunu savunanların yanıldıklarını söylemiştir.

1974 bütçe görüşmelerinde ise sırasında çıkan kavga üzerinde durmuş, kaba kuvvete başvuranların hareketlerinin, Hükümet sıralarında oturan bazı bakanların da sevinçlerine vesile olduğunu maalesef müşahede etmiş bulunduklarını ifade etmiştir. Kastamonu Milletvekili Sabri Tığlı Mehmet Salih Yıldız'ın bütçe ile ilgili konuşması gerektiğini söylemiş, Mehmet Salih Yıldız ise "Evvela Anayasamızın 78'nci maddesi gereğince çıkarılması gereken ve 11 yıldan beri bir türlü çıkarılmayan kanuna işaret etmek işitiyoruz. Anayasamızın 78'nci maddesinin son fıkrasında «Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşamayan diğer görev ve işler kanunla gösterilir.» dendiği hailde, İli seneden beri, her ne hikmetse bu kanun çıkarılamamaktadır. Bu kanunun bir an evvel çıkarılması ile Yüksek Parlamentonun itibarına büyük katkıda bulunacağımızı kabul etmek lâzımıdır. Her geçen gün mahzurları biraz daha anlaşılan bir İçtüzük tatbikatı ile karşı karşıyayız. İçtüzüğümüzün, zaman içinde ihtiyaca cevap verir bir hale getirilmesini elbette temenni ediyoruz" açıklamasında bulunmuştur.[93]

1974 Gelir Bütçesi ile ilgili olarak, ıslahat hedeflerini şu şekilde sıralamıştır:[94]

1) Vergiden azamî hâsılayı sağlamak,

2)- Vergi yükünün âdil bir surette dağılmasını temin etmek,

3) Vergi sistemimizin, ekonominin gelişmesine yardımcı ve teşvik edici bir nitelikte olmasını sağlamak,

4) Vergi sistemimizi, sosyal adaletin gerçekleştirilmesine yararlı bir araç haline getirmek.

5) Vergi ziyanını önlemek.

6) Vergi hukukumuzu demokratik kurallara uygun halde geliştirmek

[93] TBMM Tutanak Dergisi, B.78/IV, 162-165.
[94] TBMM Tutanak Dergisi, B.89/V,477-481.

Türkiye'nin millî menfaatine uygun maliye ve vergi hukukunu ihdas edilmesi gerektiğinin önemle üzerinde durmuştur.

Van Milletvekilleri bakanlık ve kurum bütçelerinin yanında Tarım ve Hayvancılık alanında da düşüncelerini mecliste paylaşmıştır. Tarım ve hayvancılığa yeterince ilgi gösterilmediğini 1963 yılında tarımın gayri safi millî hâsıla içindeki payı % 35,7 iken, 1971 yılında bu pay büyük bir farkla % 26,2'ye düşüşünün en önemli sebebinin hala ilkel yöntemlerle tarım yapılmasından kaynaklı olduğunu savunmuştur. Tarım için kredi sisteminin ve sulama sistemin düzenlenmesi gerektiğini, toprakların kabiliyetlerine göre kullanılması gerektiğini, hizmet içi ve hizmet dışı eğitimlerin verilmesi ve verilen tohumların kaliteli olması gerektiğini ifade etmiştir.[95]

3.3.2. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Asayiş Alanında Faaliyetleri

Devletler kurulduğu andan itibaren ilk yaptıkları çalışmaların başında asayişi sağlamak ve düzen kurmak olmuştur. Asayiş bir ülkenin bekası, kamu düzeninin oluşması, halkın can ve mal güvenliği için büyük önem teşkil etmektedir. Asayişin olmadığı yerde düzen bozulur, herkes kendi isteğine göre hareket eder, kamu mallarına ve insanlara zarar gelir. Bu yüzden bir ilin düzene girmesinde asayiş ve asayişten sorumlu birimler önemli bir etken teşkil etmektedir. Öyle ki kişilerin başı derde girdiğinde asayişten sorumlu birimlerden yardım ister ve onlara sığınır bu bakımdan her ilde olduğu gibi Van ilinde de zaman zaman asayiş durumu bozulmuş polis ya da asker duruma el koymuştur. 1980 darbesinin özellikle asayişin bozulduğu gerekçesiyle gerçekleştiğini unutmamak gerekir. Ancak mecliste Van Milletvekilleri asayiş ile ilgili çok fazla konuya değinmemiş sadece halkı birinci dereceden ilgilendiren ya da yerel gazetelerde basına yansıyan durumlar ile ilgili konuşulmuştur.

Bunlardan birine örnek verecek olursak; İhsan Bedirhanoğlu Van'ın Erciş ilçesinde Ziraat Bankası ajans müdürünün halk tarafından dövülmesi hakkında duyarsız kalmamış ve Ticaret Bakanlığına yazı göndermiş, halkın gözünden düşen bir müdürün neden hala çalışmasına devam ettiğini ve daha önce ne gibi katkıları olduğunu sormuştur. Ticaret Bakanı Fenni İslimiyeli cevap olarak; olay hakkında

[95] TBMM Tutanak Dergisi, B.66/XVII,100-102.

detaylı araştırma yapılması için bir müfettiş görevlendirilmiş olduğunu, detaylı açıklamanın yazının ekinde kendilerine sunulduğunu söylemiştir.[96]

Yerelde çıkan olaylar dışında mecliste huzuru bozmaya yönelik kavgalar/tartışmalar meclis konuşmalarına yansımıştır. Muslih Görentaş mecliste çıkan kavgayı ele almış kavgaya karışanların isimlerinin başında Tamer Şekersoy'un yer aldığını söylemiş bu kişinin meclis binasına alınmaması kararının çıktığını açıklamıştır. Veli Başaran'ın bu kavgaya karışanlar arasında mecliste çalışan memurların olup olmadığını sorması üzerine cevaben mecliste çalışan memurun olmadığını ifade etmiştir. Kavgaya karışanların Tamer Şekersoy, Fikret Ekinci, Hamit Toprak, Metin Kumbasar isimli öğrenciler olduklarını söylemiştir.[97]

Muslih Görentaş Doğu ile ilgili önemli bir konuya da vurgu yapmıştır. Hakkâri, Mardin, Siirt ve Diyarbakır illerinde bir ay süre ile ilan edilen sıkıyönetim hakkında bakanlar kurulu kararının onaylanmasına dair Başbakanlık tezkeresini tartışmaya açmıştır. Bu tartışmada dört vilayette sıkıyönetim ilan edilmesinin sebebinin Barzani'ye bağlı askerlerin sebep gösterilmesine inanmadıklarını belirtmiştir. 10.000 kuvveti geçmeyen Barzani kuvvetine karşı, bu tedbiri almanın, ancak o vilâyetteki halka olan itimatsızlıktan kaynaklandığını söylemiştir.

Asayiş konusunda Mehmet Salih Yıldız mecliste duyarlı bir konuşma yapmış *"Toplum polisi, yapacağı görevlerde fiil ve hareketlerinden dolayı Memurun Muhakematı hakkında Kanunun hükümlerine tabi tutulmaktadır*." Cümlesini eleştirmiş örnek vermiş ve bir sel baskınının toplum polisinin mana ve mahiyetine uygun bir görev olmayacağını belirtmiştir. Bu sebeple sunulan kanun tasarısının iyi hazırlanmadığını düzeltmeler yapılmazsa daha büyük sorunlara yol açılacağını savunmuştur. [98] Sadece asayişte bu konuda değil Sıkıyönetim Kanun Tasarısı ile ilgili de konuşmuş, kanunun gereksiz olduğunu söyleyenlere hukuki yönden açıklama yapmış ve örfi hukukların hala geçerli olduğunu belirtmiştir. Bu kanunun çıkarılmasını savunduğunu hatta kanunun çıkarılmakta geç bile kalındığını ifade etmiş, sıkıyönetimin keyfi bir durum olmadığını bu yüzden Sıkıyönetimin ilân gayesine

[96] TBMM Tutanak Dergisi, B.67/XXXVII,108-109.
[97] TBMM Tutanak Dergisi, B.56/XXVII, 154-159.
[98] TBMM Tutanak Dergisi, B.88/XII, 579-580.

uygun olarak biran evvel ve hukuk sistemi içinde yürümesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.[99]

Şükrü Kösereisoğlu Van ilinin asayişini bozan konulardan birinin trafik kazaları olduğunu söylemiştir. Artan trafik kazaları için gerekli tedbirlerin alınmadığını ve hatta kazaya uğrayanların kendi hallerine bırakıldığını söylemiş, bu durumun kendisini son derece üzdüğünü belirtmiş, ailelerin perişan olduğunu her gün ülkede yüzlerce kazanın olduğunu Muradiye- Çaldıran arasında bir kasabada trafik kazası sonucu 25 kişinin öldüğünü ölen kişilerin cesetlerinin henüz dereden dahi çıkarılmadığını söylemiştir. Kazalarla ilgili haberler sıkça yerel basına yansımış, defin işlemleri ve taziyelere değinilmiştir.[100] Kazaların sebebinin şoförlerin mesleki ehliyetlerinin olmayışı olduğunu, memurların neden bunları neden denetlemediğini sormuştur. Trafik düzeninin en kısa zamanda kurulması gerektiğini ailelere ölülerinin bir an evvel teslim edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Konuşmalar sonrası çıkarılan Trafik Kanunu yerel basının dikkatini çekmiş ve gazetelerde yer almıştır. Yeni çıkan kanunun en önemli maddesi valilere, kaymakamlara, emniyet müdürlerine beş yüz liraya kadar ceza verme yetkisi tanınması olmuştur.[101]

Kinyas Kartal mecliste çok az konuşmuş olmasına rağmen asayiş alanında Müdahale konusuna değinmiş, Müdahale konusunda meclis başkanına "gocunma" demesi üzerinde aralarında bir laf dalaşması meydana gelmiştir. Bunun üzerine başkan uyarıda bulunmuş ve söz Süleyman Demirel'e geçmiştir.[102]

Meclisin dışında Van yerelinde de meydana gelen asayiş sorunları önemli bir günden işgal etmiştir. Fuat Türkoğlu Van'da cereyan eden partizanca hareketlere Ferit Melen'in Van'da partizanlık yaptırdığını söylemiş fırsatı ganimet bilerek yersiz ve zamansız memur ve daire müdürleri arasında nakiller yapmaya başladığını Van Çimento Sanayii Fabrika Müdürü, Hastane Başhekimi, Vergi Dairesi Müdürü, Ceza Hâkimi, Ziraat Bankası Müdürünün bunlar arasında olduğunu belirtmiştir. Karayolları Müdürü Mustafa Yılan Kıran, çalışkanlığı ile dürüstlüğü ile halkın saygı ve teveccühünü toplamış, Karayolları teşkilâtının en gözde elemanlarından biri olup, gece-gündüz demeden çalışmakta, şantiyelerde ve direksiyon başında uyumamakta,

[99] TBMM Tutanak Dergisi, B.96/XIII, 221-222.
[100] Van Postası, 6 Temmuz 1962.
[101] Van Sesi, 16 Ağustos 1967.
[102] TBMM Tutanak Dergisi, B.28/L, 506.

mesai yapmakta olmasına rağmen mükâfatı, zamansız ve yersiz nakille, geçici görevle merkeze alınmak olmuştur. Suçunun ise Van-Hakkâri yolu güzergâhını, Millî Güven Partisi Gülpınar İlçe Başkanının petrol pompasının yanından geçirmemesi olduğunu söylemiştir. Ancak bunun bir suç değil aksine yolu kısaltıp tasarruf sağladığı için olumlu bir durum meydana getirmiş olduğunu Milli Güven Partili kişilerin kendilerini tehdit ettiklerini ve Ferit Melen'e şikâyet edeceklerini söylediklerini Kinyas Kartal'ın bu durumu görüşmek için randevu istediğini ancak randevu verilmediğini ifade etmiştir. Kendilerinin kanun çerçevesinde sonuna kadar mücadele ettiklerini belirtmişler ve dört satırlık bir şiirle cevap vereceğini söylemiştir.

Allaha kul olduk kalû belâda, yalnız bu yolda ikrarımız var.
Üç günlük ömür için kahpe dünyada, kula kul olmamak kararımız var.
Hayra hayır oluruz, şerre belâyız, bu zevk-i cidale pek müptelâyız.
Tabasbus ehlinim hasmı canıyız. Bizim de dilimiz, vicdanımız var. [103]

3.3.3. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Bayındırlık Alanında Faaliyetleri

Bayındırlık bir bölgenin gelişmesi için yapılan faaliyetleri kapsar. İmar ve İskân bayındırlığın sorumluluğundadır. Ancak Van Milletvekilleri mecliste bayındırlık alanında pek fazla konuşmamış sadece bütçe görüşmelerinde bayındırlık ile ilgili görüş belirtmişlerdir.

Mehmet Salih Yıldız Emlak Vergisi Kanunu Tasarısı Münasebetiyle Emlak Vergisi kanun tasarısı, bina vergisi ile arazi vergisini ilgilendiren müşterek hükümler olmak üzere üç kısım olarak ele alındığını kolay sahalardan vergi almanın pek övünülecek bir durum olmadığını belirtmiştir. Çünkü gayrimenkul ve arazi göz önünde, sahibi belli, istenilen kadar zam yapılabildiği için olduğunu mühim olanın vergilendirilemeyen ve zor olan sahalardan vergi almak olduğunu bu itibarla bundan sonrası için başka gayrimenkullerle ilgili vergiler gelmeme ümidi taşıdığını belirtmiştir. Mükellefe üç ay zaman verildiğini ve ödemenin üç aydan herhangi birinde yapılabileceği esnekliğinin olduğunu geçici komisyon başkanı Abdurrahman Güler ifade etmiştir.[104] Emlak Vergisi Kanunu Tasarısı 25. Ve 26. maddeler gereğince köylünün vergisini muhtara mı yoksa daireye mi götüreceği konusunda karışıklık

[103] TBMM Tutanak Dergisi, B.138/XXVII, 107.
[104] TBMM Tutanak Dergisi, B.113/VII,171-173.

olduğunu ifade etmiştir. Muhtara götürüldüğünde beyanın yerinde ve doğru olduğunun tasdiklenmesi ama dairede bu işlemin yapılmaması mükellefler arasında ayrımcılığın oluşmasına sebebiyet verdiğini söylemiştir. Bu sebeple de Emlak Vergisi Kanunu Tasarısının 25. Madde varken 26. Maddeye gerek kalmadığını söylemiştir.

1972 yılındaki konuşmasında Teşkilat Kanunu üzerinde durmuş Tapulama Kanunu ile ilgili olarak ise mal sahiplerini ziyarete gitmeden iki gün önce haber vermenin doğru olmadığını bu sürenin on beş güne çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu fikrini komisyona öneri olarak sunmuş ancak önerisi kabul edilmemiştir.

Van Milletvekilleri ülkenin genel Bayındırlık politikaları dışında Van'ın deprem bölgesi olduğunu da dikkate alarak Van'da yaşanan depremlerden sonra burada yapılması gereken imar düzenlemelerini de meclise taşımışlardır. Mehmet Salih Yıldız 17 Şubat 1970 tarihinden itibaren Van ilinde devam eden yer sarsıntısı ile ilgili mecliste konuşma yapmıştır: [105]

> '*17 Şubat 1970'den beri muhtelif fasılalarla ve muhtelif şiddetlerle deprem devam etmektedir. İlk deprem 17 Şubat sabahı saat 09:05 te çok şiddetli şekillide hissedilmiş ve birçok hasarlara yol açmıştır. Depremi müteakip mahallimden verilen resmî bilgiye göre; hasarın derinliklerine inilememiş, can ve mal kaybı olmadığı için bu deprem, hüsnüniyetle bir nevi küçümsenmiştir. Hâlbuki deprem hâlâ devam etmektedir. Aldığımız kesin bilgilere göre, ilk depremin hasarları meydandadır. Lise binası tamamen kullanılamayacak hale gelmiş ve bu yüzden tedrisat başka bir binada yapılmak üzere tahliye edilmiştir. Hastane binasında ve diğer bazı resmi binalarda da küçümsenemeyecek ölçüde büyük hasarlar vardır. Asıl bunların dışında hasar görmeyen ev hemen hemen yok gibidir, % 80 civarında hasar görmüştür. Evlerimizin çoğu maalesef toprak evlerdir. Mevsim kış, vatandaş yıkılmak üzere olduğunu kesinlikle tespit ettiği evinde dahi kalmak mecburiyetindedir. Başka bir yerde kalmasına ve hayatını idame ettirmesine, mevsim itibariyle, imkân yoktur. Bu bakımdan ne gibi tedbirler alınmalıdır? Bunun üzerinde durmak istiyorum. Hasar fennî şekilde ve en kısa zamanda tespit edilmeli, oturulamayacak duruma gelen evler tespit edildikten sonra vatandaşlar bu*

[105] TBMM Tutanak Dergisi, B.47/III, 175-176.

tehlikeden korunacak imkânlara kavuşturulmanı, ilk fırsatta büyük ölçüde çadır ve battaniye, gönderilmelidir. Aksi takdirde, Van, misalini daha evvel görmüştür. 1945 yılında başlayan deprem bir seneden fazla devam etmiş ve bu arada birçok evler yıkılmış, vatandaş yaz ve kış dâhil bir senesini çadırlarda geçirmiştir. Bu arz ettiğim tedbirler alınmazsa, Vanlı hemşerilerimin yıkılmak üzere olan ve büyük hasar gören evlerde oturmak, yatmak mecburiyetinde olduklarına göre, bile bile büyük bir faciayı beklemek durumuna düşeriz. Bu itibarla Sayın Hükümetten, vakit geçirmeden bu hasarları tespit etmesini ve büyük bir facia ile karşı karşıya kalmaması için gereken tedbirleri ilk fırsatta almasını istirham ediyorum. Bu maruzatım gündem dışı bir konuşmanın sınırları içinde olduğundan daha fazla derinliklerine irmek imkânı olmadığı için hakikaten müteessifim ve teessürüm de devam etmektedir. Bu itibarla Sayın Hükümetten bu meseleye çok acil olarak el koymasını tekrar istifham ediyorum.'

3.3.4. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Hukuk Alanında Faaliyetleri

1960 darbesi sonrası hukuk alanında gelişmeler yaşanmış, yeni anayasanın çıkması ile birlikte kişilere geniş haklar tanınmıştır. Hukukçu olması sebebiyle bu alanda mecliste daha çok Mehmet Salih Yıldız söz almıştır. Bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ile ilgili teklifler hakkında konuşmuş ve şunları ifade etmiştir.

Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki 1567 sayılı Kanuna ve bunun cezai hükümlerine aykırı fiil ve hareketler konusunda af tasarısının 9uncu maddesinin (C) bendindeki hukuk kuralında bir hata olduğunu savunmuştur. Af kapsamında olan ancak aynı bentte yer almasına rağmen kanunun hükümlerini ihlal edenlerin lehine bir eşitsizlik olduğunu vurgulamıştır. 9. maddenin (C) bendinde yer alan Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kanunun 2 500 liraya kadar kıymet kaçakçılığı suçlarının af kapsamına alınması ama bu noktada bir hudut tayin ve tespit edildikten sonra, aynı bendin ikinci fıkrasında istisnası mahiyetinde hükme bakıldığında 6. maddenin 2'nci fıkrası aylık olmak üzere 1567 sayılı Kanuna muhalefet suçlarından dolayı hükmedilmiş veya edilecek olan hürriyeti bağlayıcı cezalardan üçer senesi ile para cezalarının 1/3 ünü kapsamıştır. Buna göre 1567 sayılı Kanuna aykırı fiil ve hareketler konusunda 2500 liralık taallûk eden bütün sınırlamalar fiilen ortadan

kaldırılmış demektir. Ve bu kaldırma dolambaçlı yollardan yapılmıştır: Hükümet teklifinde bu maddenin yer almamış olmasını eleştirmiştir.

1. Diğer madde olarak yedi aydan beş seneye kadar olan hapis cezasının usulüne uygun olmadığını ve üç yıllık hapis cezalarının af kapsamına alınmasının mahkûmiyet kararlarında yedi aylık asgari haddin üstüne de çıkıldığını farz ederek 1567 sayılı Kanuna aykırı fiil ve hareketlerin hürriyeti bağlayıcı cezalara taallûk eden kısmının tamamen af kapsamına girmiş olduğuna değinmiştir. Ancak burada kastettiği şeyin suçlu kişiler olduğunu da vurgulamıştır.
2. Büyük Türk Milletinin ve Devletinin manevi şahsiyetinin unsurları arasında yer alması sebebiyle milli paramızı korumak için uğraşılması gerektiğine değinmiş özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde işlenen ve 2500 lirayı aşan kaçakçılık fiillerinin af kapsamı dışında bırakılmasının mevzuata aykırı olduğunu, eşitlik ilkesinin ihlal edildiğini, bu sebeple bu kanunun çıkarılması gerektiğini partisi adına söylemiş ve teklifte bulunmuştur. [106]

Anlaşıldığı üzere kanunda suçlular arasındaki eşitsizlikten bahsetmiş, sınırlamaların dolaylı yollardan yapıldığını hükümet teklifinde af kısmının yer almadığını, kaçakçılığın af kapsamına alınmış olmasına rağmen 2500 lirayı aşanların af kapsamının dışında bırakılmasının anlamsız olduğunu ve eşitlik prensibine aykırı olduğunu belirtmiştir. Ancak yaptığı eleştiriler sonuçsuz kalmıştır. Ancak CHP Milletvekili Salih Yıldız'ın Af Kanunu üzerine mecliste yaptığı konuşma Van halkını yakından ilgilendirmiş ve o günün yerel gazetesinde de haber olarak yayınlanmıştır.[107] Türk parasının korunması için ve 2500 lira hususunda yaptığı konuşma metni yayınlanmıştır.[108]

Af Kanununun yanında daha önce belirttiğimiz gibi asıl mesleği Avukatlık olan Mehmet Salih Yıldız Avukatlık kanunu tasarısı ile ilgili olarak ise avukatlık mesleğinin bir kamu hizmeti olduğunu bu yüzden avukatların davranışlarına dikkat

[106] TBMM Tutanak Dergisi, B.114/VII, 159-160.
[107] Van Sesi, 23 Temmuz 1966.
[108] Van Postası, 27 Temmuz 1966.

etmeleri gerektiğini, her meslek gibi avukatlık mesleğinin de bazı getirdiği sorumlulukları olduğunu, adliyenin şerefli insanların yeri olması gerektiğini bu yüzden avukatlık kanununun gerekli olduğunu vurgulamıştır. MP Grubu Adına Sinop Hilmi İşgüzar Mehmet Salih Yıldız'ın fikirlerine destek vermiş ancak yurtdışından gelenlerin 5 yıl çalışması yerine 4 yıl çalışma süresinin esas alınmasının daha uygun olduğunu düşündüklerini söylemiştir.[109]

Mehmet Salih Yıldız, Avukatlık Kanununun yanı sıra meclisteki işleyişin hukuka uygun olup olmadığı ile ilgili tartışma başlatmıştır.

> '*Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kanadı olan Millet Meclisi aleyhinde, bir milletvekilinin araştırma istemesi usule aykırıdır. Binaenaleyh, Sayın Başkanın bunu gündeme alması da aykırıdır. Yarın her hangi bir milletvekili tamamen kanuna aykırı, ahlâka ve adaba aykırı bir önerge verebilir Bu önerge; hukuk prensiplerine, ana kaidelerine aykırı olduğu için katiyen oylanamaz? Katiyen gündeme alınamaz ve üzerinde hiçbir müzakere açılamaz. Bu önerge de o önergelerden biridir. Eğer, arkadaşımız samimî ise, eğer hakikaten bu rejimin eksiksiz olarak çalışmasını istiyorsa; bir içtüzük teklifi yapabilir. Bazı parlamenterler hakkında bildikleri varsa onların şahsına inhisar etmek üzere, gereken teklifi yapabilir; ama tamamen Parlâmentonun dışarıya karşı ispiyonculuk vazifesini üzerine alan bir zihniyetle hazırlanmış bir önergeyle karşı karşıya bulunuyoruz. Hepimiz bu rejimin ve dolayısıyla Türk Milletinin mümessilleri olarak bu Yüce Meclisin itibarını korumaya mecburuz. Bu gibi önergelerle hiçbir mesele halledilmez, bilâkis demin de arz ettiğim gibi en ciddî meseleleri dahi, ciddiyetsiz bir plâtforma getirmeye vesile olur.' [110]*

5.1.1961 tarihi ve 231 sayılı Kanuna 1 Madde eklenmesine dair kanun teklifi hakkında konuşmasında;[111]

> '*Bir yetki suiistimali endişesi ile hareket ettiğimiz takdirde, hiç şüphesiz ki, bunun altından çıkmak mümkün olmaz. Ancak bu yetkinin, Meclis ihtiyaçları nazarı itibara alındığı takdirde istense de suiistimali bahis konusu olamaz, ihtiyaç son derece mahduttur, bilhassa zabıtlarla ilgili bir mesele ile karşı*

[109] TBMM Tutanak Dergisi, B.41/XXXII, 46-47.
[110] TBMM Tutanak Dergisi, B.19/IX, 202-203.
[111] TBMM Tutanak Dergisi, B.63/XII, 19.

karşıyayız. Binaenaleyh bizim, Meclis olarak özel bir ihtisasa ihtiyaç duyduğumuz haller son derece de enderdir. Bugün için aşağı yukarı bir kişiye inhisar etmektedir. Maddeye başka bir tedvin şekli vermek de imkânsızdır. Bu yetki olacak ki, buna göre bir muamele yapılabilsin. Yani, bu yetkiyi genişlettiğimiz veya daralttığımız takdirde zaten ihtiyacın dışına çıkmamız bahis konusu değildir. Meclisin muayyen kadroları vardır, muayyen bir teşkilâtı vardır ve her sahada aşağı yukarı oturmuş bir çalışma nizamı ve o nizamı idare eden bir personel vardır. Bunların dışında alabileceğimiz son derece de mahdut ve hakikaten de ihtisasa taallûk eden, bugün bilhassa karşı karşıya olduğumuz konu, Meclis zabıtları ile ilgili Sayın Kemal Demir'in izah ettiği hususi ihtiyaçtır. Suiistimal edileceğine hiç ihtimal vermiyorum.'

3.3.5. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Sağlık Alanında Faaliyetleri

Sağlık, bir toplumun bedenen ve ruhen gelişimi için büyük öneme sahiptir. Yeni doğandan başlayıp en yaşlı kişiye kadar her insan mutlaka sağlık ile ilgili bir sorunla karşılaşır. Günümüzde sağlığın önemini 2019 yılında meydana gelen Covid-19 da görmüş olduk. Ülkeleri bir anda yok edebilecek olan şey salgın ve hastalıklardır. Bu anlamda sağlık alanının gelişmiş olması ülkelerin temel yapı taşını oluşturmuştur. Van Milletvekillerinden Mehmet Emin Erdinç özellikle eczacı olması sebebiyle mecliste sağlık alanı ile ilgili konuşmuş hem toplumsal hem ekonomik desteğin sağlanması ile ilgili öneriler sunmuştur.

1973 yılında mecliste sağlık alanında harcamalarla ilgili Mehmet Emin Erdinç söz almıştır. Ülkemizin diğer ülkelere göre sağlık harcamalarına ayırdığı bütçenin yetersiz olduğunu, personel sayısının eksik olduğunu milli bir sağlık politikası izlenmemesinin yanlışlığını vurgulamıştır. Ancak sağlık hizmetlerinin sosyalizasyon kanununun çıkarılması üzerine ulaşımı zor birçok yere sağlık imkânlarının gitmesinin olumlu bir durum olduğunu kabul etmiştir. Fakat bu sosyalizasyonun ilerleyen zamanlarda yanlış personel seçiminden dolayı gerilediğini belirtmiştir. Öneri olarak rotasyon sisteminin adil olması gerektiğini sistemi kısa süreli mecburi hizmet ve sosyalizasyon bölgesinde çalışan hekimler için istihdam politikası düşünülebileceğini söylemiştir. Hastane koşullarındaki yatak eksikliklerinin ve hekimlerin yurt genelinde dengeli bir şekilde dağıtılması gerektiğini belirtmiştir. Verem o dönemde sıkça

mücadele edilmesi gereken bir salgın olmuştur. Veremle mücadelede BCG aşısının olumlu etki gösterdiğini ve verem hastalığına yakalanan hasta sayısının çok düştüğünü Dünya Sağlık Teşkilâtının Türkiye'deki verem savaşından Türk mucizesi diye bahsettiği konusuna da değinmiştir.[112] Verem konusu yerel gazetelerde de sık sık yerini almış ve veremle mücadele öğrencilere filmler izletilmiş, muhtarlara konferans verilmiş, baştabiple konuşmalar gerçekleştirilmiştir.[113]

Sadece insan sağlığı değil ülkenin temel geçim kaynaklarından biri olan hayvancılık ve hayvan sağlığı üzerinde de mecliste konuşulmuştur. Mehmet Emin Erdinç sığır vebası hakkında konuşmuş bu türün en fazla İran'da görüldüğünden ve hayvan kaçakçılığı aracılığıyla da ülkemize geldiğinden bahsetmiş Dünyada hayvan sayısı olarak altıncı olmamıza rağmen verim yönünden son sıralarda yer aldığı gerçeğini gözler önüne sermiştir. Bu konuda önerilerini şöyle sıralamıştır: [114]

1. Sığır vebası hastalığı sadece ülkemizde değil dünya üzerinde sürekli takip edilmeli,

2. Hayvan hareketleri ciddî ve sıkı kontrol altına alınmalı,

3. Hastalığa hassas olan hayvan türleri hastalığın yaklaştığı komşu devlet hudutlarından itibaren aşılama yapılmalı ve bir tek hayvan dahi aşısız bırakılmamalı,

4. Şüpheli ve hasta hayvanlar imha edilmeli cesetleri, etleri ile birlikte iki metre derinliğindeki çukurlara gömülmelidir.

Tüm bunları toparlayacak olursak Mehmet Emin Erdinç üçüncü beş yıllık kalkınma planı ele alınmış mecburî hizmetin, hekimlerimizin yurdun sağlık hizmetlerini yürütebilmesi ve sağlık hizmetlerini vatandaşın ayağına götürebilmesi yönünden çok faydalı olacağını söylemiştir. Personel sayısının arttırıldığı, hekimlerin yan ödemelerinin yükseltildiği ancak Geri kalmış yörelerde sosyalleştirmenin öncelik taşıması gerekirken, önceliğin Ankara, İstanbul, İzmir gibi illere verilmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklar için çocuk yuvaları kreş ve gündüz bakım evleri, huzur evleri, rehabilitasyon merkezleri mevcut ihtiyaçları karşılayacak durumda olmadığını Sağlık Bakanlığı bu hususu görmüş ve tespit etmiş olduğu için, 1976 yılı bütçesinde görüleceği üzere, bu hususlara büyük ağırlık tanındığını açıklamıştır.

[112] TBMM Tutanak Dergisi, B.65/XXXIV, 747-750.
[113] Van Sesi, 14 Ocak 1961- 17 Ocak 1961.
[114] TBMM Tutanak Dergisi, B.35/X, 20.

3.3.6. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Turizm Alanında Faaliyetleri

Turizm ülkelerin önemli gelir kaynaklarını kapsamaktadır. Doğru yatırımlar yapıldığında ve kaynaklar değerlendirildiğinde ülkelere getirisi fazladır. Ancak Van Milletvekilleri 1960-1980 yılları arasında Turizm alanına yönelmemiş ve konuşma yapmamıştır. 1972 yılında yerel gazetede Van'ın Turizm bakımından bölge merkezi olduğundan bahsedilmesine rağmen devamı gelmemiş Van Milletvekilleri de sadece Turizm Bakanlığının bütçe görüşmelerinde söz almışlardır ve Mehmet Salih Yıldız, Van'ın Gevaş ilçesinde bir turistik otel yapılmasına dair öneri sunmuştur. Gevaş'ın doğal güzelliklerinin çok olduğunu ancak İstanbul, İzmir ve Ankara'ya önem verildiğinin bu sebeple de Doğu'nun ihmal edildiğinin üzerinde durmuştur.[115]

3.3.7. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Ulaşım Alanında Faaliyetleri

Ulaşım insanları ve eşyaları kısa sürede, ucuz ama emniyetli taşıyan, bir yerin iç ve dış ticaretini canlandıran, ekonomiye doğrudan ya da dolaylı destek sağlayan bir alan olması sebebiyle önem arz etmektedir. Coğrafi koşullarının elverişsizliğinden dolayı Doğu bölgesinin ve Van ilinin ulaşım sıkıntısı ise geçmişten bu yana her daim sorun teşkil etmiştir.

Tek Parti Döneminde de Van ilinin ulaşım ile ilgili sıkıntıları gündem olmuştur. Örneğin Aralık 1936 tarihinde İsmet İnönü'ye verdiği Şark Raporunda Celal Bayar, Van Gölü'nün önemini vurgulamış Van-İskele için yapılacak bir vapur işletmesinin önemine değinmiş ve önerilerini sunmuştur.[116]

1966 yılında Feribot İskelesine hız verilmeye başlandığı haberlere yansımasına rağmen [117]ancak yıllarca beklenen feribot ancak 1971 yılında Van'a gelmiştir.[118] CHP döneminde demiryolları ulaşımına ağırlık verilirken DP, döneminde ise karayolları ulaşımına ve yapımına önem verilmiştir. Van Milletvekillerinin mecliste en çok gündeme getirdikleri alanlardan biri bu olmuştur. Ulaşımın zor olması sebebiyle kaçakçılık ve deniz yolu ulaşımında ise Van Gölü ulaşımı üzerinde durmuşlardır. Mehmet Salih Yıldız Van'ın ilçelerinin ulaşımı konusuna değinmiş görüşlerini ve

[115] Van Postası, 4 Kasım 1972.
[116] Celal Bayar, *Şark Raporu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, 115-117.
[117] Van Postası, 2 Temmuz 1966.
[118] Van Postası, 11 Ağustos 1971.

önerilerini sunmuştur. Bu konuda İhsan Bedirhanoğlu yeni alınan lokomotiflerin nasıl çalıştığına ve özelliklerine dair ulaştırma bakanlığına yazılı soru önergesi vermiş ve cevap olarak Ulaştırma Bakanı Mahmut Vural: Yeni alınan lokomotiflerin sofaj cihazlarının yer darlığı sebebiyle olmadığını bu eksikliğin Eskişehir Demiryolu fabrikalarından sağlanacağını lokomotiflerin sofaj cihazlarının birlikte alınmasının çok maliyetli olacağını bu yüzden sofaj olmadan alındığını ifade etmiştir.[119]

Mehmet Salih Yıldız ise yolları çok engebeli ve çoğu yere ulaşımı olmayan Çatak ilçesi hakkında konuşmuş Van İlinin Çatak Narlı yolunun inşaatının ne zaman biteceğini ve çalışmaların ne durumda olduğuna dair soru önergesi vermiştir. Bayındırlık Bakanı Orhan alp Narlı'dan sonrasında trafik azlığı sebebiyle şimdilik yol yapmayı düşünmediklerini söylemiştir. Ancak Mehmet Salih Yıldız buna tepki göstermiş ve sadece trafik durumunu değil, bölge halkının geliş gidişlerinin zorluklarının da dikkate alınması gerektiğini, orada da insanların yaşadığını ve büyük zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmiştir.[120]

Van'ın Özalp ilçesinden Muradiye ilçesine en kısa süren yapılacak yol ile ilgili olarak *"Özalp kazasında Muradiye kaza merkezine gitmek için Van'dan dolaşarak 250 kilometrelik bir yoldan geçmek icap etmektedir. Hâlbuki Özalp'tan doğrudan doğruya Muradiye kaza merkezinin içine çıkacak bir yol yapılması son derece faydalı ve mümkündür. Bu hususta arazi son derece müsait bulunmaktadır. Esasen düşünülen hazırlıklar da mevcuttur."* demiş ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'e böyle bir girişim olup olmadığını varsa ne durumda olduğunu sormuştur. Orhan Alp cevap olarak;

Van'ın Özalp ve Muradiye ilçeleri arasındaki yolda dâhil herhangi bir yolun henüz mevcut olmadığını yapılan trafik incelemeleri sonunda adı geçen güzergâhın Devlet yolu niteliğinde bulunmadığını söylemiştir. İlçelerin illeri arasındaki irtibat da üzerinde önemle durduklarını netice olarak bu yolun inşası ilerideki yıllarda düşünülecek bir husustur açıklamasında bulunmuştur.[121]

[119] TBMM Tutanak Dergisi, B.37/XXXIV, 617-618.
[120] TBMM Tutanak Dergisi, B.84/XVI,84.
[121] TBMM Tutanak Dergisi, B.7/XXII, 186.

3.3.8. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyetleri

Tarım ve hayvancılık geçmişten günümüze Doğunun ekonomisinde temel geçim kaynağı olmuş, 1960-1980 yılları arasında da önemini korumuştur. Doğu'da hayvancılığın her dalı mümkünken Van ilinde daha çok küçükbaş hayvancılık yaygın olmuştur. Hayvancılığın Doğu Anadolu'nun temel geçim kaynağını oluşturması sebebiyle bu konu üzerinde milletvekilleri çokça durmuştur. Engebenin fazla olması, kışların soğuk ve sert geçmesi, yaz mevsiminin kısa sürmesi sebebiyle çok fazla tarım imkânı bulamayan Van halkı daha çok hayvancılığa yönelmiştir.

Buna örnek olarak Doğu Anadolu'da yaşanan kuraklık sebebiyle yapılan yardımlara Van ilinin dâhil edilmemiş olmasını Mehmet Salih Yıldız eleştirmiştir.

Tarım faaliyetleri içerisinde en fazla sıkıntı yaşanan buğday yerel haberlerde de yer almıştır. Toprak Mahsulleri Ofisi buğdayın kalmadığı yerel basında yer almıştır.[122] Mehmet Salih Yıldız Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu'ndan bu konuda açıklama istemiş Feyzioğlu: Gönderilen otların bir kısmının Muş'a kadar geldiği ancak maliyetinden sonra valinin bunu kabul etmediğini, Erzincan, Tunceli ve Bitlis'e yapılan yardımlarda onların ihtiyacı olduğu kadar Van'ın da ihtiyacının olduğunu vurgulamıştır. 50 ton ot için Heyeti Vekile kararı alınmaması gerektiğini, buğday tahsisi yapılmamasının altında başka sebeplerin yer aldığını söylemiştir. Turhan Feyzioğlu cevaben; 24 Şubat 1961 tarihinde Van vilâyetine Ticaret Vekâleti 5 yüz ton teklif edildiğini ancak Bakanlar kurulunun bin ton buğdaya karar verdiğini söylemiştir. 50 ton ot için kendi elinde olmadığını yine bakanlar kurulu kararı olduğunu belirtmiştir. Bu konuşmanın üzerine Kars Milletvekili Latif Aküzüm yardımların gereken yerlere ulaşmadığı görüşünde olduğunu belirtmiştir. [123]

Tarım için sulama hakkında konuşmuş Van'ın Gürpınar İlçesinin Zernek mevkiinde yapılacak olan barajın Havasor Ovasından başlayarak binlerce dönüm alanı kapladığı ve sulamanın dışında yapılacak barajdan elektrik elde edilecek olmasının iktisadi dengeyi kurmaya destek de olacağından büyük öneme sahip olduğunu söylemiştir. Bununla ilgili etütlerin ne durumda olduğunu, eğer bitmesine az kalmış ise ihaleye ne zaman çıkacağını sormuştur. Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin cevaben; çalışmaların devam ettiğini, planlama raporları oluşturulduğunu,

[122] Van Sesi, 13 Haziran 1961.
[123] TBMM Tutanak Dergisi, B.68/IV, 215-216-217.

önümüzdeki yıllarda inşaat programlarının bakanlık tarafından duyurulacağını söylemiştir. [124] Fakat konuşma sonrasında 1967 yerel gazetelerde Zernek Barajı hakkında bir ilerleme olmadığı yazılmış ve 14 Temmuz 1980 haberlerinde Zernek ile ilgili adım atılacağı yazılmıştır. [125]

Mehmet Salih Yıldız sadece Van ili için değil Doğu ve Güneydoğu'nun diğer illeri ile ilgili de konuşma gerçekleştirmiş Urfa'da toprak ve tarım ile ilgili ;[126]

1. Akçakale ve Viranşehir ilçelerinde toprakların bir kısmının kamulaştırılacağını,

2. Akçakale ilçesinde ailelere toprak dağıtılıp, toprak ve tarım reformu kooperatifleri kurulacağını, topraksız ve az topraklı ailelere yeterli gelirde tarımsal işletmeler elde edeceklerini,

3. Viranşehir ilçesinde topraksız ve az topraklı çiftçiye toprak dağıtılacak, toprak ve tarım reformu kooperatifleri kurulacak, çiftçilerin yeter gelirli tarımsal işletmelere sahip olması sağlanacak, bu şekilde, ortalama yıllık geliri 3 200 TL olan köylünün gelir seviyesinin 26 400 liraya ulaşması hedef alınacaktır. Toprak dağıtımından yararlanan çiftçiler toprak ve tarım reformu kooperatifleri eliyle bütün tarımsal girdilere ve krediye kavuşturulacağını açıklamıştır.

Mehmet Salih Yıldız İran sınırında beş kilometre askeri yasak bölge kurulmasının amacının hayvan kaçakçılığı olduğunu bildiklerini; ancak Doğunun önemli geçim kaynağı olan hayvancılığın bu şekilde engellenmemesi adına iç ticaret piyasasının hareketlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Et kombinesi açılması gibi yeniliklerle Doğu halkına destek olunabileceğini belirtmiştir. [127]

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında hayvancılığa yeterince önem verilmediğini, düşünülen tedbirlerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Birinci Plan Döneminde canlı hayvan ihracatında öngörülerin gerçekleşmediğini, yurt dışına çıkan hayvan sayısının azaldığını belirtmiştir. Pazar imkânı bulamayan, parasız kalan Doğu halkının istemeyerek de olsa büyük tehlikeleri göze alarak kaçakçılığa başvurduğunu, bu konuda devletin desteği olmadan, tali mahsuller kıymetlendirilmeden, nakliyede kilo kaybı önlenmeden ve fiyatlar düzenlenmeden ilerleme kat edilemeyeceğini

[124] TBMM Tutanak Dergisi, B.84/XVI, 86.
[125] Van Sesi, 8 Temmuz 1967.
[126] TBMM Tutanak Dergisi, B.28/XIX, 272-277.
[127] TBMM Tutanak Dergisi, B.105/VII, 338.

söylemiştir. [128] Hükümet ise kaçakçılığın önlenmesi üzerine büyük önlemler almış, hükümetin sınırlarda kuş uçurmadığının haberleri yerel basına da yansımıştır.[129]

Doğu illerinde devam eden şiddetli kış sebebiyle beliren hayvan yemi sıkıntısının olduğunu yem sorunu yüzünden birçok hayvanın kaybedileceğini söylemiş, özellikle ulaşımı zor köylerin daha vahim durumda olduğu üzerinde durmuş ve bazı tedbir önerilerinde bulunmuştur. [130]

1. Mahallî idare âmirlerinin hayvan yemi üzerinde dikkatle durmalarını, mevcut yem stoklarımı imkân nispetinde tespit ederek Hükümete bildirmelerini,

2. Keza mahallî idare âmirlerinin gayret göstererek kapalı yolları açmaya çalışmalarını,

3. Böylece, kalkınma gayretlerimiz ve hesaplarımız içinde önemi muhtelif vesilelerle belirtilen hayvancılığımızın karşı karşıya bulunduğu büyük tehlikeden kurtarılmasını beklemekte olduklarını söylemiştir.

Hayvan yemi sıkıntısı çok önemli olduğundan yerel gazete haberleri de bu konu üzerinde durmuştur. Özellikle seçimler sonrası ihtiyacın giderilmediği Erciş ilçesi örnek verilerek açıklanmıştır.[131]

Mehmet Salih Yıldız'ın konuşmalarında değindiği önemli noktalardan biri hayvancılığın geliştirilmesi ve halkın refah seviyesine ulaşması, ekonomik olarak kalkınması için gerekli önlemlerin alınması adına Meclis Araştırmasını teklif etmesi olmuştur.[132] Ancak Adalet Partisi'nin ret sebebiyle kabul edilmemiştir. Mehmet Salih Yıldız hayvancılığın yaygın olduğu bölgelerde veterinerlik fakültesi kurulması gerektiğini savunmuş ve Yüce Meclise, Van'da da bir veteriner fakültesi açılması için, kanun teklifi vermiştir. Ancak teklif komisyondan çıkmamıştır. [133]

Mehmet Salih Yıldız Hayvancılığımızın geliştirilmesine yönelik meclis araştırılması yapılması konusunda; Doğu ve Güneydoğunun bu konuda bir çıkmaz içerisinde olduğunu ve gerekli tedbirlerin alınmamasını eleştirmiştir.[134]

[128] TBMM Tutanak Dergisi, B.131/XX, 266-267.
[129] Van Sesi, 16 Temmuz 1966.
[130] TBMM Tutanak Dergisi, B.33/XXIV,7-8.
[131] Van Sesi, 12 Mart 1964.
[132] TBMM Tutanak Dergisi, B.10/I, 282-283.
[133] TBMM Tutanak Dergisi, B.61/VI, 28-29.
[134] TBMM Tutanak Dergisi, B.10/I, 282-283.

1. Genel olarak, hayvanlar için pazar bulma sıkıntısının olduğunu malını değerlendirmekte sıkıntı yaşadıklarını dış pazar imkânlarından da mahrum bırakıldıkları için hayvancılığın özellikle keşif olduğu bölgelerde, satış mevsimi geldiğinde, eli, kolu bağlı her türlü satış imkânlarından mahrum halde beklediğini belirtmiştir. Bunun sonucu olarak, halkın bütün tehlikeleri, göze alıp kanun dışı yollardan pazar aramak mecburiyetinde kalan halkın hele, kanuni müeyyidelerin ehliyetsiz vazifeliler tarafından uygulandığı hallerde, müstahsil çok defa gerçek dışı zabıtlar ile mahkemelerde mağdur duruma düşürüldüğünü ifade etmiştir.

2. Hayvan yemi mevzuunun geliştirilmemiş ve gerektiği şekilde ele alınmamış olmasının eksikliği üzerinde durmuş, hayvancılığımızın gelişmesinin, bu yönden de büyük mânialarla karşı karşıya olduğunu belirtmiştir.

3. Hayvancılıkla iştigal eden bölgelerin arazi yapısı itibariyle çoğu zaman ziraata elverişli olmadığı gerçeğini vurgulamış bu sektörün büyük bir ehemmiyetle ele alınmasının zorunlu olduğunun altını çizmiştir.

4. İç pazar yaratmak ve hayvan müstahsilinin malını yok pahasına elden çıkarmasını önlemek maksadıyla kurulması öngörülen kombinalar öncelikle ele alınması ve kurulması gerektiğini hatırlatmıştır.

5. Hayvan hastalıklarıyla mücadelenin yeterli seviyede olmadığını, tedbirlerin arttırılması ve ayrılan bütçenin acil olarak verilmesi gerektiğini söylemiştir.

6.Nüfusumuz arttıkça beslenme problemimizin ortaya çıktığını ve bunun çözümü olarak ta hayvancılığın hızla gelişmesinin gerekli olduğunu hayvan ve hayvan ürünleri ihracının, Türkiye'nin iktisadi gelişmesinde başlıca engeli teşkil eden döviz kıtlığını azaltma yolunda önemli faydalar sağlayabileceği görüşünü önermiştir.

7.Meraların ıslahı ve genişletilmesi, hayvancılığa müsait bölgelerde yaşayanların ekmeklik ihtiyacının en iyi şekilde karşılanması yolunda ciddî tedbirlere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

8. Et ve Balık Kurumu avanslarının ve hayvancılık kredilerinin âdil ve iktisadi bakımdan verimli tarzda dağılımının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

9. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı haberlerde yer almış ve Başbakanın açıklamaları üzerinde durulmuştur.[135]Müzakerelerde ise Güven Partisi adına mecliste Mehmet Salih Yıldız konuşmuştur. Hayvancılığımızın her yönden geliştirilmesi için bazı

[135] Van Sesi, 6 Temmuz 1967.

faydalı tedbirler teklif edildiği halde, bu teklifimin sadece «hayvancılığın geliştirilmesine öncelik verilmesi» tarzındaki genel bir hükmün kabul edildiğini illk günden beri, hayvancılığın geliştirilmesi konusunu her türlü parti mülâhazalarının üstünde ele almayı millî bir vazife sayan, hayvancılık konusunu bütün cepheleriyle ve hamleci bir zihniyetle incelenmesini ısrarla savunan bir zihniyete samimî olarak sahip bulunduklarını belirtmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Doğu'da bir et kombinesi açılması gerektiği üzerinde durmuştur. Ancak Mehmet Salih Yıldız'ın bu önerisi çok uzun zaman sonra hayata geçirilmiş 2 Temmuz 1980'de et kombinası açılmış ve yerel basında çok ses getirmiştir. [136]Et kombinası açıldıktan sonra sıkça yerel basında yer almıştır. Genel Müdür kombina için basına yaptığı açıklamada para ve ilgiye ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.[137]

10. Türkiye hayvancılığının bugünkü haline, geleceğine ışık tutmak; hayvancılıkla geçmen yurt bölgelerinin ve milyonlarca yurttaşın refaha kavuşması için alınması gerekli kanuni ve idari tedbirleri tespit etmek üzere Anayasanın 88inci maddesi gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını teklif etmiştir. Ancak teklifi kabul edilmemiştir.

3.3.9. 1960-1980 Van Milletvekillerinin Eğitim Alanında Faaliyetleri

Eğitim bir ilin sosyal- kültürel ve akademik olarak gelişmişliğini gösteren bir alan olması sebebiyle önemlidir. Eğitim- öğretim sisteminin nitelikli olması, meslek sahibi olacak bireylerin ülkelerine yararlı olmaları açısından önem teşkil etmektedir. Bunun farkında olan Van Milletvekillerinden İhsan Bedirhanoğlu ve Muslih Görentaş Özel öğretim Kanun Tasarısı hakkında onay vermiştir.

Açılacak olan resmi yüksekokullar ile ilgili kanun tasarısında Mehmet Salih Yıldız özel okulların bazı alanlarda iyi olduğunu ancak yüksekokullarından mezun olan herkesin çok iyi eğitim almış olduğu kanısının yanlış olduğunu yapılan binaların Bingöl depreminde sağlam olmadığı, yapılan yolların bir sel felaketinde berbat duruma geldiğini göz önünde bulundurmak gerektiğini ve buna göre çocuklara eğitim verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Özel okullar ile ilgili 1971'de yerel gazetede bir

[136] Van Sesi, 1 Temmuz 1980.
[137] Van Sesi, 8 Temmuz 1980.

haber yer almış ve Ankara Özel Yüksekokulların artık öğrenci almayacağı haberi durulmuştur. [138]

Elazığ Veteriner Fakültesi kuruluş kadroları hakkında kanun tasarısı hakkında Mehmet Salih Yıldız; hayvancılığın geliştirilmesi için veterinerin çok önemli olduğunu, hayvancılığın geliştirilmesi ile ilgili soruşturma önergesinin AP tarafından reddedildiğini hâlbuki önergenin kabul edilmesinin çok büyük önem taşıdığını bu sayede hayvancılık ile ilgili ilerlemeler kat edilebileceğini söylemiştir. Elazığ'da açılan veterinerlik fakültesinden son derece mutluluk duyduğunu, fakülte sayısının başka illerde de arttırılması gerektiğini söylemiştir. Van'da bir veteriner fakültesi açılması için teklif verdiklerini ancak kabul edilmediğinden dolayı üzüntü duyduklarını dile getirmiştir. Sonuçta Van'ın bir hudut bölgesi üzerinde olduğunu ve hayvancılığın büyük önem arz ettiğini belirtmiş Teknik Ziraat Okulu'nun artık eskidiğini ve fakültenin gerekli olduğunu ifade etmiştir.[139] Veterinerlik uzunca bir dönem üzerinde durulan bir konu olmuş, yerel gazete haberlerinde de hem hekimler ile ilgili hem de alınacak önlemler ile ilgili yerini almıştır.[140] Veteriner hekimler toplanıp hayvancılığın kalkınması ve hayvanların soylarının ıslahı için konuşup raporlar yazmışlardır.[141] Ziraat Fakültesinin açılıp açılmayacağı ise merak konusu olmuş ve bu konu basına yansımış cevap beklenmiştir.[142]

Mehmet Salih Yıldız üniversiteler arasında koordinasyonu sağlamak, kalkınma plânına uygun hedefleri ihmal etmemek için, Yüksek Öğretim Kurulu adı ile yeni bir kuruluş olacağı, tamamen üniversiteler dışında bazı hükümet, üyeleri ile en yüksek yargı organlarından gelen üyelerden kurulacak olan Üniversite Denetleme Kurulu, politik kararların etkisi altında kalmadan, üniversiteler üzerinde tarafsız bir denetim sağlayacağını söylemiştir. Tasarının getirdiği önemli bir yeniliğin ise; öğretim üyeleri arasındaki rotasyon usulü olduğunu belirtmiş ancak rotasyonun tek taraflı olmamasına dikkat edilmesi gerektiğine değinmiştir. 120. Madde ile birlikte getirildiğinden anayasaya uygun olduğunu açıklamıştır. [143]

[138] Van Postası, 2 Temmuz 1971.
[139] TBMM Tutanak Dergisi, B.61/ IV, 28-29.
[140] Van Sesi, 29 Ağustos 1967.
[141] Van Sesi, 28 Ocak 1964.
[142] Van Postası, 18 Ekim 1971.
[143] TBMM Tutanak Dergisi, B.113/XXXVII, 492.

SONUÇ

Milletvekilleri hem temsil ettiği ülke için hem de temsil ettiği il için büyük önem arz etmektedir. Çünkü bir ilin milletvekili o ilin sorunlarını, eksikliklerini bilir ve ilini geliştirmek amacıyla girişimlerde bulunur.

Bu bakımdan İki Darbe Arasında Van Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1960-1980) adlı bu çalışmada, 1960-1980 yılları arasını kapsayan Van Milletvekillerinin biyografileri, seçildikleri siyasi partiler, yasama yılları, mecliste yapmış oldukları faaliyetler ve konuşmaları sırasıyla ele alınmış ve incelenmiştir. Bu bağlamda 1960-1980 arasında toplam yedi milletvekili incelenmiş olup, Van iline ekonomik, bayındırlık, sağlık gibi alanlarda yaptıkları katkılar araştırılmıştır. Van ilinin coğrafi şartları dikkate alındığında bu vekillerin genel olarak vekillik dışında ziraat, esnaflık ve çiftçilikle uğraştıkları da görülmektedir.

Van Milletvekilleri Van halkının refah içerisinde yaşayabilmesi adına ilin eksikliklerini belirleyip çözüm önerileri için meclise taşımışlardır. Van milletvekillerinin yasama faaliyetleri konuşmalarını ağırlıklı olarak ekonomi oluşturmuştur. Ekonomi ile ilgili konuşan milletvekilleri bütçe görüşmelerine ağırlık vermiş, gerek ulusal gerekse bölgesel bütçelerin üzerinde durmuşlardır. Ekonomi dışında en fazla tarım, hayvancılık ve ulaşım meclise taşıdıkları konular olmuştur. Bu konulara ağırlık verilmesinde Van ilinin pazar imkânının kısıtlı olması, iklim ve yer şekillerinin elverişsiz olması ulaşımın zorlukları sebep olmuştur. Bu alanlar dışında az da olsa sağlık, eğitim, bayındırlık ve turizm alanlarında da konuşmalar yapmışlardır. Aslında Urartulardan başlayarak geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipli yapmış olan Van ili için mecliste turizm faaliyetlerinin üzerinde fazla durulmaması eleştireceğimiz bir noktayı oluşturmaktadır. Van Gölü dünyanın en büyük on beşinci gölü, İskele Caddesi dünyanın en uzun ikinci caddesi olmasının yanında Akdamar Adası, Hoşap Kalesi, Van Kalesi gibi tarihi yapıları da içinde barındırmıştır. Ancak turistlerin belki de çok ilgisini çekecek olmasına rağmen turizm meselesine yeterli önem gösterilmemiş ve mecliste temsil edilememiştir.

İhsan Bedirhanoğlu bu milletvekilleri arasında tek ilkokulu mezunu olan kişi olmasına rağmen çoğu konuda etkin bir rol almıştır. Bu milletvekili daha çok Doğunun ulaşım sıkıntıları üzerinde durmuştur. Muslih Görentaş ise milletvekilleri arasında aktif rol oynamış, birçok konuda fikir ve önerileriyle meclis faaliyetlerine katkıda

bulunmuştur. Özellikle Doğu'nun ekonomik olarak kalkınması için çaba göstermiştir. Şükrü Kösereisoğlu Van Gölü işletmesi üzerinden ticaretin geliştirilmesi için önerilerde bulunmuştur ve bir dönem Van Gölü İşletmesi Müdürlüğü görevini de üstlenmiştir. Mehmet Salih Yıldız avukat olması sebebiyle genel olarak hukuk alanındaki konuşmalarıyla ön plana çıkmıştır. Mehmet Emin Erdinç ise eczacı olması sebebiyle sağlık alanındaki tartışmalara katılmıştır. Kinyas Kartal en yaşlı üye sıfatıyla bir dönem meclis başkanlığı da yapmış olmasına rağmen meclis faaliyetlerinde çok az katılmış, aktif rol oynamamıştır. Daha çok Van yerelinde yer almıştır. 1960-1980 meclis faaliyetlerinde en az faaliyet gösteren kişi olarak karşımıza Fuat Türkoğlu çıkmıştır

Tezimizin konusunu oluşturan milletvekilleri Van ili için mümkün olduğunca faydalı işler yapmaya çalışmışlar ve eksik gördükleri noktaları meclise taşımışlardır.

Günümüzde Van'da bazı milletvekillerinin isimleri okullara, cadde ve sokaklara verilmiştir. Örnek verecek olursak; Kinyas Kartal Bulvarı, Muslih Görentaş Ortaokulu, Salih Yıldız Ortaokulu gibi…

Bu tez çalışmasında 1960-1980 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev alan Van Milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri temel konuyu oluşturmuştur. Bu milletvekilleri Van ilinin siyasi, soysal, ekonomik şartları içerisinde gerek ulusal gerek yerel birçok konuyu meclise taşıyıp çözüm aramışlardır. Ancak çoğu konuda somut bir sonuç ortaya koyamamış olsalar da, sağlıkta verem hastalığını gündeme getirip çözümler öne sürmeleri etkili olmuş ve hastalığın yayılması önlenmiştir. Van Gölü üzerine çok sık konuşulması Van'a gönderilecek olan feribotların çabuk gelmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Adnan Onur Görentaş'ın Özel Arşivi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Ercan Kösereisoğlu'nun Özel Arşivi

İsmail Hakkı Erdinç'in Özel Arşivi

Nihat Işık'ın Özel Arşivi

TBMM Arşivleri

Milletvekili Tercüme-i Hal Belgeleri

Fuat Türkoğlu Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası 945.

İhsan Bedirhanoğlu Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası

Kinyas Kartal Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası 694.

Mehmet Emin Erdinç Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası 693.

Mehmet Salih Yıldız Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası 695.

Muslih Görentaş Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası 434.

Şükrü Kösereisoğlu Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi: Sicil Dosyası 435.

Milletvekili Seçim Mazbataları

Fuat Türkoğlu Seçim Mazbatası

İhsan Bedirhanoğlu Seçim Mazbatası

Kinyas Kartal Seçim Mazbatası

Mehmet Emin Erdinç Seçim Mazbatası

Mehmet Salih Yıldız Seçim Mazbatası

Muslih Görentaş Seçim Mazbatası

Şükrü Kösereisoğlu Seçim Mazbatası

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi, Cumhuriyet Senatosu, 1. Dönem.

TBMM Tutanak Dergisi, Temsilciler Meclisi, 1.Dönem.

TBMM Tutanak Dergisi, Millet Meclisi, 1.2.3.4.5. Dönem.

TBMM Tutanak Dergisi, Birleşik Toplantı, 1.Dönem.

Gazeteler

Cumhuriyet

Dünya

Hürriyet

Milliyet

Resmi Gazete

Van Postası Gazetesi

Van Sesi Gazetesi

Araştırma Eserler

Akıncı, A. (2014). Türkiye'nin Darbe Geleneği:1960 Ve 1971 Müdahaleleri. ***Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi,*** 55-72.

Aktaş, H. Askeri Darbelerin Sebepleri, Dinamikleri ve ideolojik Temelleri-Irak Örneği. ***Erzurum Atatürk Üniversitesi Avrasya Etütleri Dergisi***, 155-178.

Alkan, M.(2017). ***Osmanlı'dan Günümüze Darbeler.*** İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Arcayürek, C.(2006). ***Derin Devlet 1950-2007.*** İstanbul: Detay Yayıncılık.

Aydın, S.- Taşkın, Y.(2014). ***1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi***. İstanbul: İletişim Yayınları.

Buçukçu, Ö. (2020). Edilgen Bir Siyasal Kimlik: Türkiye'de "Merkez Sağ" (1960-1980). ***Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Muhafazakâr Düşünce Dergisi,*** 12-37.

Aydemir, T. ***Hatıratım.*** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çavdar, T. ***Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950.*** Ankara: İmge Kitabevi.

Demir, Ş.(2010). ***Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes.*** İstanbul: Paraf Yayınları.

Ebiri, G.(2020). Tanıyanların Dilinden Kinyas Kartal'ın Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri. ***Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi,*** 189-206.

Karpat, K.(2011). ***Türk Siyasi Tarihi.*** İstanbul: Timaş Yayıncılık.

Kerimoğlu, H.(2020). İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Askeri Darbeler Ve Toplum. ***İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,*** 147-160.

Keskinkılıç, A.(2021). ***1950 Seçimlerinde Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısının Cumhuriyet Halk Partisi Ve Demokrat Parti'nin Seçim Kampanyalarına Etkisi*** (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küreli, Y. (2007). ***1908-1914 Yılları Arasında Osmanlı'da Hükümet Darbeleri Ve Sonuçları*** (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbek, S. (2018). ***Darbeler ve Bab-ı Ali Baskını*** (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkiraz, A. Doğan, A. (2011). Demokratik Parti Ve Döneminde Türk Siyasal Kültürü. ***Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Muhafazakar Düşünce Dergisi,*** 168-200.

Öztan, Güven Gürkan. ***Türk Siyasal Hayatı.*** İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Kamu Yönetimi Lisans Programı.

Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel. ***TBMM Albümü,*** 1950-1980/II.

Tuna, H.(2019). ***27 Mayıs İhtilal Ve Adnan Menderes'in İdam Süreci*** (Yüksek Lisans Tezi) Muğla: Sıtkı Kocaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk, H. Tuncer, E. (1995). ***Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?.*** Ankara: Tesav Yayınları.

Uyar, H.(2020). Türkiye'de Askeri Darbeler Ve Nedenleri Üzerine Bir Analiz Denemesi. ***İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,*** 77-96.

Uman, Ç. (2014). ***Van Postası Gazetesi (1953-1970)*** (Yüksek Lisans Tezi) Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yamaç, M. Okumuş, E.(2020). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Darbeler Ve Din. ***Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** VII, 483-511.

Yeter, T. (2019). ***XII-XVI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Gaziantep Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*** (Yüksek Lisans Tezi) Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/

https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf

EKLER

Ek.1 Yasama Dönemi Van Milletvekilleri Fotoğraf Albümü

Fuat Türkoğlu

İhsan Bedirhanoğlu

Kinyas Kartal

Mehmet Emin Erdinç

Mehmet Salih Yıldız

Muslih Görentaş

Şükrü Kösereisoğlu

Kaynak: *TBMM Albümü,* 1950-1980, 2. Cilt 1920-1950.

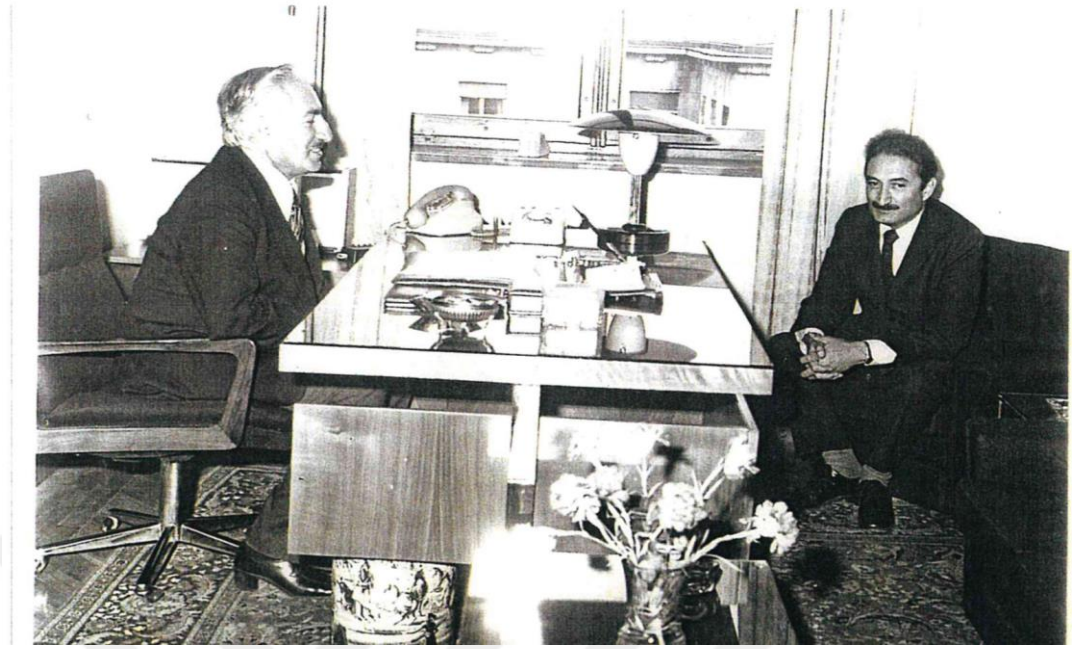
Ek.2 Özel Arşivler

Milletvekili İhsan Bedirhanoğlu- Milletvekili Salih Yıldız
Milli savunma bakanı Ferit Melen Çaldıran Buğulu kaynak köyünden Zahir Atabay
Çaldıran Kasım köyünden Ali Kalay Oğlu Zeki Kalay
Kaynak: Ercan Kösereisoğlu'nun Özel Arşivi

1979 T.B.M.M Başkanvekili Muslih Görentaş Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ü Ziyaretleri

1979 Muslih Görentaş T.B.M.M Başkanvekili Seçildiği Gün Başbakan Bülent Ecevit'in Tebrik Ziyaretleri

1954 Gevaş Belediye Başkanı Muslih Görentaş Van'ın Edremit İlçesinde Başbakan Adnan Menderes'e Elma İkram Ederken

Kaynak: Adnan Onur Görentaş'ın (Yeğeni) Özel Albümünden

Kinyas Kartal

Kinyas Kartal'ın oğlu aynı zamanda milletvekili Nadir Kartal ve Süleyman Demirel

Kaynak: Nihat Işık'ın Özel Albümünden

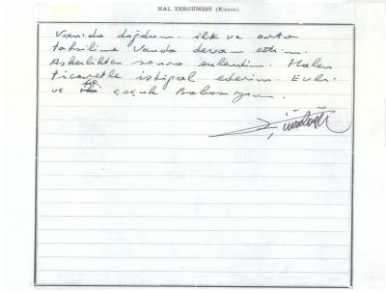
En soldaki M. Sait Erdinç, sağdaki M. Emin Erdinç, arkada solda Eşref Erdinç

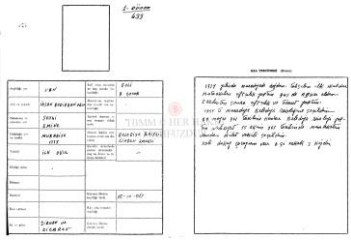

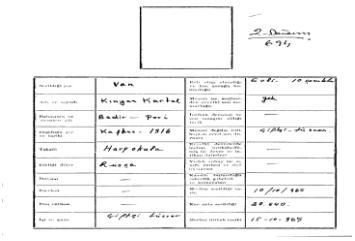
Mehmet Emin Erdinç 2008.

Kaynak: İsmail Hakkı Erdinç'in Özel Albümünden
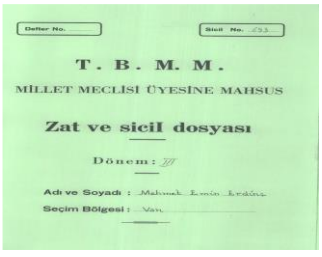
Ek.3 Tercüme-i Hal Belgeleri

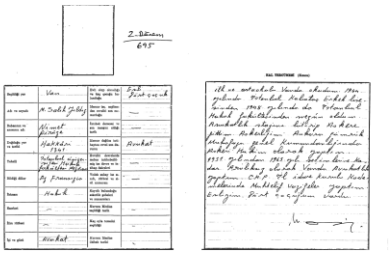

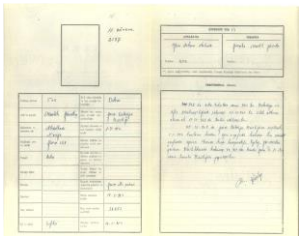

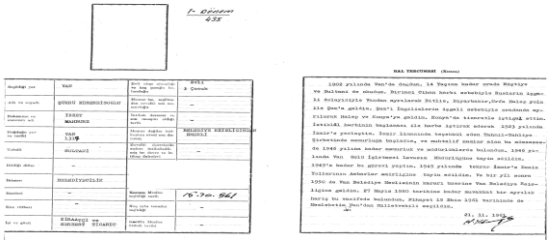
Fuat Türkoğlu İhsan Bedirhanoğlu Kinyas Kartal

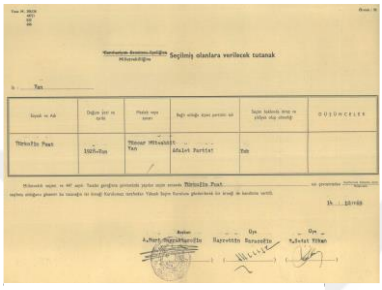

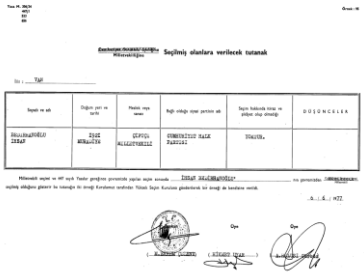
Mehmet Emin Erdinç Mehmet Salih Yıldız Muslih Görentaş

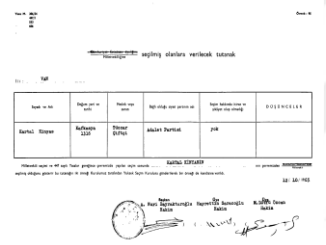

Şükrü Kösereisoğlu

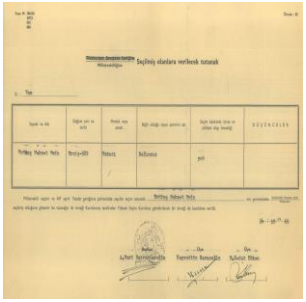
Ek. 4 Seçim Mazbataları

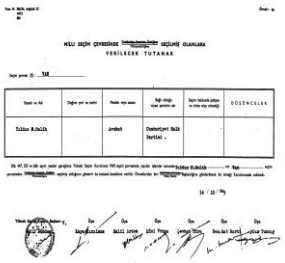

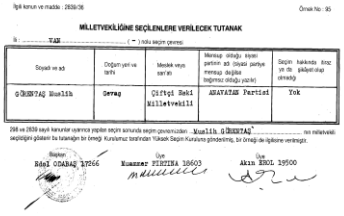

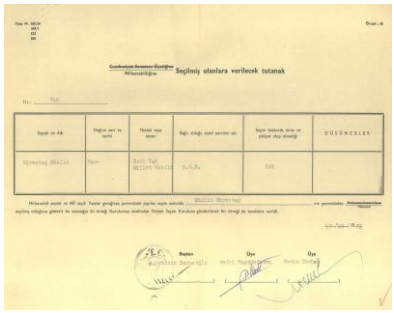
Fuat Türkoğlu İhsan Bedirhanoğlu Kinyas Kartal

Mehmet Emin Erdinç Mehmet Salih Yıldız Muslih Görentaş

Şükrü Kösereisoğlu

Ek. 5 Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, R.W. Komer'in ODTÜ'de arabasının yakılması 7 Ocak 1969.

SON DAKİKA MONTREAL (A.A.) — Montreallı bir mikrobiyoloji uzmanları grubu, yaptığı denemeler sonunda, kansere yakalanan öç fareyi iyileştirmiştir. Gruptaki uzmanlardan Doktor Freddette'nin belirttiğine göre, ilk defa olarak, kansere karşı uygulanan bir tedavi normal hücrelere zarar vermemiştir.

DÜNYA

HEP BU VATAN HEP BU HALK İÇİN

Tel: Santral: 27 99 10 — 22 83 94 Başyazan Falih Rıfkı ATAY YIL: 18 Sayı: 4366 25 Kr.

HAZİRAN 15 PAZAR 1969

GAZETEMİZ HERGÜN 8 SAYFA

Hastalar kapılardabekletildi

Mikrobiyoloji Enstitüsü profesörlerinden Kemal Ozsan öğrencilere : "Eyleminiz eğer bu ise teessüf ederim,, dedi

Ankara Tıb Fakültesi de dün işgal edildi

2 öğrenci arkadaşları tarafından dövüldü

ANKARA (A.A.): Ankara Üniversitesi Tıb Fakültesi, dün sabah saat 4,45'te bir grup öğrenci tarafından işgal edilmiştir. Oradaki geniş alana «Özerk Üniversite», «Kahrolsun Amerikan ve NATO ve işbirlikçiliğine paydos» ibarelerinin yazıldığı binada, sıra, masa ve sandalyelerle barikat kurulmuştur. Sabahın erken saatlerinden itibaren işgal komitesi tarafından hoparlörle alınan sebeplerle, anons edilmekte ve söyle denilmektedir: «İstanbul Üniversitesine polisin sokulmasını kınamak ve üniversite reformunun gerçekleşmesini sağlamak üzere, Tıb Fakültesi dün sabaha karşı devrimci öğrenciler tarafından işgal edilmiştir.

İstanbul Üniversitesine polisin sokulması ve sınavların polis denetimi altında yapılmak istenmesi, bardan sıran son damla olmuştur.

Boğaz Köprüsü modaya girdi

Başkent'in genç kreatörlerinden Halim Yardımcı, İstanbul'a yapılacak asma köprüyü modaya sokmuş ve lâcivert kadife zemin üzerine, gümüş renkli pullarla köprünün görünüşünü işlemiştir. Manken Ayşe Azizoğlu'nun giydiği bu tuvalet, köprü ile birlikte fondaki manzarayı da modern bir şekilde içine almaktadır. Yardımcı'ya göre, bilindiği gibi daha önce «Sonora 66» ve «Kasmete adlı elbiseler ve 7/8 eteklı bir gelinlikle bunu yapmıştı. Yukarıda Ayşe Azizoğlu Boğaz köprüsü tuvaleti içinde kreatör Halim Yardımcı ile birlikte görülüyor.

Demirel, muhalefetin ithamlarına cevap verdi

"Rejime inananlar Anayasayı müdafa edecek güctedir „

ANKARA, (THA) — Başbakan Süleyman Demirel, dün Başbakanlıktan çıkarken, Meclislerin olağanüstü toplanmamasına AP'nin sebep olduğu yolundaki muhalefet sözcülerinin iddialarına cevap vermiş onları okul kapandıktan sonra, kitaplarını açan talebeye benzetmiştir. Demirel, gençlik olaylarının seçimlerin ertelenmesine sebep olup olmayacağı yolundaki soruya verdiği karşılıkta da seçimlerin ileriye sürülmayacağını, bu hareketi yapanların huzursuzluk yaratmak istediklerini öne sürmüştür.

Demirel, «Türkiye'de Anayasa'ya inanmayanlar da vardır ama inananlar Anayasayı nıl defa edecek güctedir» demiştir.

Demirel, soru üzerine muha

(Devamı Sa. 7 Sü. 1 de)

★

G.P. yıkıcı faaliyetleri protesto etti

ANKARA, (Özel)

CGP Parlamento Gruplarının dün yaptıkları ortak toplantıları korumak gafletine düşen protesto eden bir bildiri yayınlamış ve «Ulusun istediği milletimiz, kişi bir ihtilâlin başarılığını yapan hainleri ve bunları korumak gafletine düşen-

(Devamı 9a. 7 Sü. 7 de)

★

Gündoğan AP yi kınadı

Bir Sale Kulübünde bir basın toplantısı yapan İran Başbakanı Hüveyda, B. Ada'da yaptığı payton gezisine çıkarken.

Dünya Gazetesi, Öğrenci Olayları, 15 Haziran 1969

CUMA - 12 MART 1971

TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

Müessisi : SEDAT SİMAVİ

YILDIRIM BASKI

ORDU ÜLTİMATOM VERDİ

"Hükûmet çekilsin„

Ordu'da bütün izinler kalktı

BİRLİKLER

Milli Hükûmet kurulmazsa

ORDU idareye el koyacak

Hürriyet, 12 Mart 1971 Muhtırası

VAN Postası

MİLLİYETÇİ BAĞIMSIZ GAZETE

Başbakan, Koalisyon Hükûmetinin istifasını Cumhurbaşkanına sundu

DEMİREL, BU MECLİSTEN KOALİSYON HÜKÛMETİ ÇIKAR DEDİ

Cumhurbaşkanı Korutürk, CHP Genel Başkanı Ecevit'i bugün kabul edecek

GAZETEMİZ 24 NCÜ YAYIN YILINI TAMAMLADI

Yeni Yasama yılına başlayan Meclis'te 450 Milletvekili and içti

İller Bankası Genel Müdür Yardımcısı dün ilimize geldi

Kurtuluş Abidesi yarın yapılacak törenle parktaki yerine konulacak

PAKİSTAN'DA YENİDEN SEÇİM YAPILACAK

Van Postası Gazetesi, Koalisyon 14 Haziran 1977.

VAN Postası

MİLLİYETÇİ BAĞIMSIZ GAZETE

AP-MSP-MHP HÜKÜMETİ KURMA KONUSUNDA ANLAŞTILAR

Dün Erbakan ve Türkeş'le görüşen Demirel Prensip anlaşmasına vardıklarını açıkladı

Valimiz, Gürpınar ilçesinde denetimlerde bulundu

Hidro Elektrik santralındaki arıza şehri iki gün karanlıkta bıraktı

Abideler için ikinci toplantı bugün yapılacak

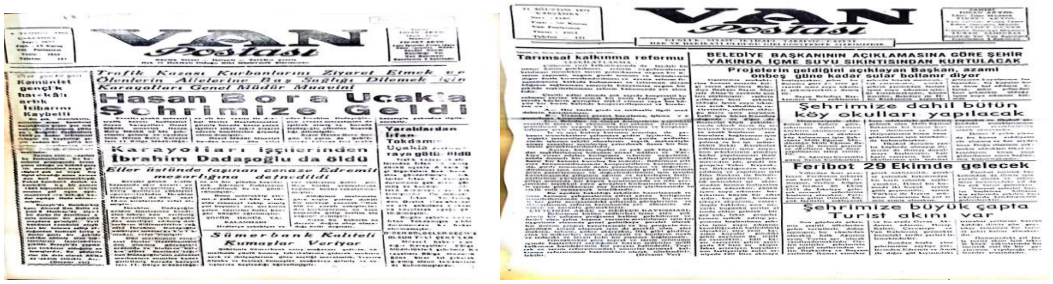
Kavga edenler adliye'ye verildi

Vali Muavini Yavuzyılmaz senelik izine ayrıldı

Yedeksubaylar bir ay önce terhis edilecek

Toplum sorunlarını dile getiren yeni bir dizi program hazırlanıyor

Van Postası, Koalisyon 8 Temmuz 1977.

VAN Postası

Hasan Bora Ucak'la Şehrimize Geldi

İbrahim Dadaşoğlu da öldü

BELEDİYE BAŞKANININ AÇIKLAMASINA GÖRE ŞEHİR YAKINDA İÇME SUYU SIKINTISINDAN KURTULACAK

Şehrimize dahil bütün köy okulları yapılacak

Feribot 29 Ekimde gelecek

Şehrimize büyük çapta Turist akını var

Van Postası Gazetesi, Trafik Kazaları 6 Temmuz 1962- Feribot meselesi 11 Ağustos 1971.

Van Postası Gazetesi, Ziraat Fakültesi, 18 Ekim 1971- Feribot, 2 Temmuz 1966.

Van Postası Gazetesi, Özel Okullar, 2 Temmuz 1971- Vergi Artışları, 15 Nisan 1978.

Van Postası Gazetesi, Van Et Kombinası, 7 Temmuz 1980- Kanalizasyon Çalışmaları 21 Ağustos 1976.

Vansesi

Milletvekilimiz Salih Yıldız af kanunu dolayısiyle C.H.P Meclis grupu binasında bir konuşma yaptı

Şekere zam keyfiyeti halk arasında hayret uyandırdı

Ordu futbol takımının düğün şampiyonu oldu

Modern bir mezbaha binası inşa edilecek

Bu iş 1967 planına dahil edildi

Çimento fabrikası cuma günü ihale edilecek

Dün de sandıklar yasta idi

VANSESİ

Çok işi olan bir insan dostunu ziyaret

Maliye Bakanı bir Basın Toplantısı Yaptı

Bakan, Amerikanın 43 milyon dolar yardım yaptığını bildirdi

Vefat eden Yüzbaşının cenazesi bir törenle kaldırıldı

Van Sesi Gazetesi Af Kanunu 23 Temmuz 1966- Verem Haberleri 17 Ocak 1961

VANSESİ

Yeni model polapis füzesi denendi

Ormen çalışmalarını daha verimli kılmak için Teşkilâtın genişletilmesi kararlaştırıldı

Dün, muhtarlara verem hakkında konferans verildi

Vansesi

30 Ağustos Zafer Bayramı

Yarın şehrimizde ve bütün yurtta törenlerle kutlanacak

İzmir Veteriner teşhis lâb. hizmetleri

PE-RE-JA

İhsan Denizhan

Rıza Zanlı

POSTA SEFERLERİ

EKSPRES SEFERLERİ

Van Sesi Gazetesi, Verem Haberleri, 14 Ocak 1961-Veterinerlik Haberleri 29 Ağustos 1967.

VANSESİ

Yeni model polapis füzesi denendi

Ormen çalışmalarını daha verimli kılmak için Teşkilâtın genişletilmesi kararlaştırıldı

Dün, muhtarlara verem hakkında konferans verildi

Vansesi

Başbakan tetkik gezilerine devam ediyor

Demirel bugün Ankaraya dönecek

Yeni bir trafik kanunu hazırlanıyor

Yeni kanuna bazı yeniliğe dair esaslar konuluyor

Sağlık Bakanı Erzurumda

Tito Arif görüşmeleri

Fanfani Bursada

PE-RE-JA

İhsan Denizhan

Rıza Zanlı

POSTA SEFERLERİ

Van Sesi Gazetesi Veterinerlik Haberleri 28 Ocak 1964-Trafik Kazası Kanunu 16 Ağustos 1967.

VANSESİ

Çanakkale Zaferi

Pakistan Cumhurbaşkanı Memleketimizi ziyaret etti

Çanakkale zaferi kutlandı

Matbaamızdı

VANSESİ

Toprak Mahsulleri Ofisinde buğday kalmadı

Adilcevaz ofisinden buğday celbi dolayisile ekmeğe zam yapıldı

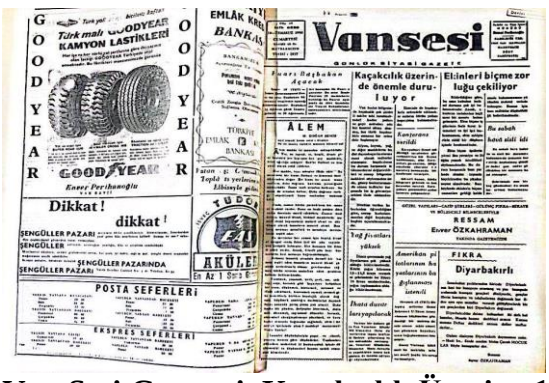
Milli Birlik Komitesile Personel dairesi üyelerinin müşterek toplantısı

Maliye Bakanı bir Basın toplantısı tertipledi

Şehrimizde Y.T.P. müteşebbis heyeti kuruldu

Yüksek Öğretim ve Kredi kanunu Temsilciler Meclisine verildi

Van Sesi Gazetesi, Hayvan Yemi İhtiyacı 12 Mart 1964-Buğday Sıkıntısı 13 Haziran 1961.

Van Sesi Gazetesi, Kaçakçılık Üzerine 16 Temmuz 1966- Kurucu Meclis 7 Ocak 1961.

Van Sesi Gazetesi, Et Kombinası 1 Temmuz 1980- Et Kombinası 8 Temmuz 1980.

Van Sesi Gazetesi, 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı 6 Temmuz 1967- Zernek Barajı 8 Temmuz 1967.

Van Sesi Gazetesi, Zernek Barajı 14 Temmuz 1980- 12 Eylül 1980.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :Vatanseven Cansu

Uyruğu :

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :

İş Deneyimi

Yıl :

Yer :

Görev :

İletişim

E- Posta Adresi:

Tel: